

mensa
SRBIJE

Bulevar Oslobođenja 22
21000 Novi Sad
www.mensa.rs
mozaiq@mensa.rs

Izdavač
Mensa Srbije

Glavni i odgovorni urednik
Nemanja M. Angelovski

Uredništvo
Nataša Aćimović Knežević
Marijana Nikolić

Lektori
Darko Kojić
Vladimir B. Perić
Nevena Milosavljević
Petar Krstev

Grafički urednik
Ana Radulović

Ilustracije i ikonice
Marijana Nikolić

Fotografije
freepik.com
pixabay.com
pexels.com
Mensa Srbije

Elektronsko izdanje
Januar 2024.

Sadržaj

-
- 2 Uvodna reč
3 Pobednik Mensa Foto kupa 2023.

NAUKA

- 5 Uticaj Goa na razvoj inteligencije kod dece
7 Da li izbor profesije utiče na ekološku svest i ekološki aktivizam mladih?
7 Svetlosno zagadjenje - problem noći
8 SIDA - epidemija od pola veka
9 Long Ajlend - Neispričana priča o Tesli
13 Digitalna demencija

PSIHOLOGIJA

- 19 Sindrom Petra Pana
22 Postavljanje zdravih granica
22 Sindrom prokrastinacije (odlaganje obaveza)
23 Praznici i depresija

KULTURA

- 29 MatemArt
32 Zašto Finska?

PUTOPISI

- 35 Putopisi banatskog vina
38 Putopisi iz grada zmajeva

MENSA

- 41 Šesta međunarodna naučno-stručna konferencija
„Metode i programi rada sa darovitim“
43 IBD u Crnoj Gori je bio savršen
43 Teachers for Gifted - Erasmus+ projekat Mensa Srbije
44 Mensa Srbije na šestom dečijem festivalu na Oplencu
45 Mensa Behind the Scenes - kako zapravo funkcionišemo?

-
- 53 Hvala na čitanju

Uvodna reč

Dragi prijatelji,

Dobro nam došli u novi, digitalni svet i u specijalno, godišnje izdanje našeg časopisa. Na početku 2023. godine bili smo nesigurni u uspeh našeg rada. Moram Vam priznati, držali ste nas u neizvesnosti. Nismo znali šta vas zanima, šta biste da čujete od nas, čime da vam zagolicamo maštu i privučemo pažnju.

Voleo bih da ovim putem upoznam sve nove članove, kao i one stare koji možda nisu uspeli da isprate naš rad, sa našom redakcijom. Redakcija časopisa MozalQ i biltena Mense Srbije funkcioniše kao jedinstvena grupa volontera koja se zalaže i trudi da vi dobijete informacije i dobro štivo za čitanje. Časopis MozalQ je do pre nekoliko godina bio štampan i distribuiran poštom. Međutim, odlučili smo da ga digitalizujemo i da naš rad bude dostupan svim članovima, a i široj publici. Biltén je sada potpuno druga stvar, odvojena od MozalQ-a. To je mali izveštaj koji svi dobijamo putem elektronske pošte. Časopis je način na koji se svi vi možete predstaviti Mensi Srbije i napisati članak o temi koju volite. Celokupan naš rad možete videti na sajtu našeg časopisa.

U toku ove godine upoznao sam vas mnoštvo. Čuo sam od svakoga od vas zanimljive priče, predloge, nove ideje... Međutim, sve je to nekako rađeno u strahu da ne razočaram vas ili predsedništvo, koje me je i postavilo na mesto urednika. Ali, kako to uglavnom bude, sve je na kraju ispalо dobro. Uz dobru saradnju u redakciji sa veoma kreativnim, iskusnim i veselim ljudima, sve je bilo moguće.

Želeli smo da naš rad nekako zapečatimo, da stavimo krunu na uspeh koji smo ostvarili. Ovaj projekat bio je najzahtevniji od svih dosadašnjih poduhvata koje sam imao. Ne želim, naravno, ni tren. Bilo je zaista vredno svog truda i nerviranja, jer sam za uzvrat dobio nešto što toliko ispunjuje moje srce i dragо mi je što tako nešto mogu da podelim sa svima vama. Posebno me raduje što imate priliku da pročitate veliki članak koji će vam otkriti kako to mi funkcionišemo „iza zavese”.

Hvala vam svima što ste nam pružili poverenje, što ste nas verno čitali u 2023. godini i što ćete to nastaviti. Nadam se da ćete se osmeliti da pišete za naš časopis, da ćete u tom pisanju uživati i možda se jednog dana priključiti našoj redakciji.

Dragi prijatelji, članovi Mense Srbije, dobrodošli u **MozalQ godišnjak 2023!**

Pobednik Mensa Foto kupa 2023.

Nemanja M. Angelovski,

*Glavni i odgovorni urednik časopisa MozalQ i biltena Mense Srbije,
student medicine na Univerzitetu u Novom Sadu, pisac*

*Saša Malezić,
Fotografija "Voice"*

Nauka

Uticaj Goa na razvoj inteligencije kod dece

Novija saznanja iz oblasti neuronauka ukazuju na to da ranija verovanja da se inteligencija nasleđuje i da se na njenom razvoju ne može raditi, nisu u potpunosti tačna. Ono što jeste nasledno je broj neurona u mozgu, a veze koje se formiraju između neurona – sinapse, koje predstavljaju, lacički rečeno, kapacitet za inteligenciju, razvijaju se kroz sticanje raznih znanja i iskustava. U prvim mesecima, a i godinama života, sinapse se razvijaju na osnovu čula i onih impulsa koji preko čula stižu do mozga. Veoma važno za razvoj sinapsi je kretanje, govor, adaptacije oka, komunikacija, razmišljanje i slično.

Razvoj tehnologije je izmenio način na koji deca odrastaju i to drastično. Zbog previše vremena koje deca provode pred raznim ekranima i uz elektronske uređaje, zapostavljena je igra kakvu smo mi poznavali u svom detinjstvu – puna pokreta, komunikacije, interakcije, uvežbavanja različitih veština. Rezultat je sve veći procenat dece u školskom uzrastu sa razvojnim poremećajima kao što su problemi u govoru, problemi sa čitanjem, nemogućnost fokusiranja pažnje u dužem vremenskom periodu i drugi. Deca sve teže uspevaju i da nauče gradivo, što zbog tih razvojnih poremećaja, što zbog činjenice da je koncept obrazovanja ostao u prošlom veku, a način života je daleko odmakao u 21. vek. Učenje podataka napamet odavno je prevaziđeno činjenicom da svi mi u svojim džepovima nosimo pokretne biblioteke koje sadrže sva znanja i podatke ovog sveta. Ono što je danas neophodno je da se deca u najranijem uzrastu nauče da misle i da povezuju stečene informacije.

Upravo Go kao misaona igra ima veoma povoljne karakteristike za razvijanje neuronske mreže i za podsticanje misaonih procesa. Ne samo da te karakteristike mogu blagotvorno uticati na razvoj sinapsi kod dece, već se ta igra može koristiti za preliminarnu identifikaciju potencijalno darovite dece. Naučna istraživanja pokazuju da se od potencijalno 20 darovite dece, kroz sistem obrazovanja i dalje u životu ostvari najviše njih troje, dok ostalih 17 kroz školovanje dospe u kategoriju pomalo čudne dece, neomiljene među vršnjacima, često povučene u sebe, a neretko postanu i problematična deca. To se donekle objašnjava činjenicom da su i darovita deca zapravo deca sa posebnim potrebama, samo se ta kategorija dece sa posebnim potrebama ne tretira kao grupa kojoj je potrebna dodatna pažnja i pomoć. A velika je šteta, ne samo za pojedinca i porodicu, već i za celo društvo, ako se „izgube“ i ne ostvare oni koji nose poseban dar u bilo kojoj oblasti. Takvi pojedinci zapravo mogu da povuku društvo unapred.

Na nedavno održanoj tribini u organizaciji Mense Srbije u Novom Sadu, izneti su primeri vaspitača koji su imali darovitu decu u grupi, koja su u početku bila odbijana od strane vršnjaka, ali su, uz veliku posvećenost vaspitača, integrisana i onda su zapravo unapredila rad cele svoje vršnjačke grupe. Tu se lepo moglo sagledati koliko dodatni trud i pažnja usmerena na darovito dete donosi napretka. Duboko sam uverena da kroz igranje Goa može lako da se uoči potencijalno darovito dete. Ono dete koje izuzetno brzo i lako savlada igru i pokazuje napredne rezultate u Gou, svakako zavređuje dodatnu pažnju, eventualno testiranje da se proveri da li je u nekoj oblasti darovito.

Mensa Srbije je od 2017. godine svoje aktivnosti usmerila na podizanje svesti u javnosti o važnosti identifikacije i podrške darovitim. Organizovali smo 2017. u Novom Sadu prvu međunarodnu konferenciju o darovitosti, u međuvremenu održali još četiri, a šesta je zakazana 29.09 – 01.10.2023. u Novom Sadu. Cilj nam je da podstaknemo razmenu iskustava i omogućimo našim prosvetnim radnicima da čuju razne primere dobre prakse u radu sa darovitim iz celog regiona i iz Evrope. Veoma bi mi bilo drago da i promoteri Goa uzmu učešće na konferenciji i da se možda organizuje i radionica, kako bi se učesnicima konferencije predstavio Go i njegove mogućnosti i značaj za razvoj inteligencije kod dece.

Aleksandra Borović,
Predsednik Mense Srbije

Da li izbor profesije utiče na ekološku svest i ekološki aktivizam mladih?

U mnogim situacijama često pronalazimo veze između svojih, odnosno tuđih postupaka i karakteristika sa izborom profesije. Zato možemo čuti rečenice poput: „Ti si profesor, zato sve shvataš tako ozbiljno“, „Ti si glumac, zato te ljudi vole“, „Ti si policajac, tebe se svi plaše“, „Ti si slikar, zato si povučen...“

Kako nas to izbor profesije, zapravo, povezuje sa ekologijom?

Obrazovanje igra važnu ulogu u načinu na koji ljudi uče. Obrazovni prostor je idealno mesto za upoznavanje učenika i studenata sa ekološkom svešću. Svest o životnoj sredini jeste razumevanje toga kako naše ponašanje i odnos prema prirodi utiču na nju, kao i na nas same. Važno je na vreme shvatiti da ne možemo upravljati prirodom i u tome nam može pomoći uvođenje ekološkog obrazovanja u učionice.

Nastavak ovog teksta dostupan je na [linku](#).

Milica Pantić

Svetlosno zagadenje - problem noći

Od davnina, zvezde i noćno nebo bile su važne stvari u religiji, kulturi i samom načinu života naroda. Koristili su ih putnici za navigaciju, Betlehemska zvezda je čuvena zvezda koja se vezuje za rođenje Isusa Hrista, a drevni narodi Južne Amerike određivali su vremenska razdoblja na osnovu sazvežđa na nebu.

Međutim, danas je stvar drugačija. Što smo bliže centru nekog naseljenog mesta, sve slabije se vide zvezde na nebu. Nekada se ne vide uopšte. Manjak vidljivosti noćnog neba je posledica takozvanog svetlosnog zagadenja.

Svetlosno zagadenje je pojava prekomerne količine artificijelnog svetla koje se širi u više pravaca, spajajući se sa drugim svetlima sa kojima zajedno smanjuje vidljivost noćnog neba. Javlja se kada se koriste određene vrste uličnih svetiljki koje rasipaju svetlo u svim pravcima, kada je prisutan velik broj vozila sa svetlima – brodovi, automobili, bicikli, a i kada jednostavno ljudske delatnosti zahtevaju korišćenje prostornog svetla. Osim što utiče na astronomе i njihove projekte posmatranja kosmosa, svetlosno zagadenje utiče i na ljude i životinje.

Nastavak ovog teksta dostupan je na [linku](#).

Nemanja M. Angelovski

SIDA - epidemija od pola veka

HIV je virus koji se može preneti krvno – zaraženim iglama i kontaktom sa krvlju zaražene osobe, seksualno, odnosno putem telesnih tečnosti, i transplacentarno – sa majke na dete u toku trudnoće. Međutim, ne može se preneti pljuvačkom, dodirom, suzama, znojem i mokraćom. On je veoma „pametan” i u našem organizmu napada posebnu vrstu ćelija imunog sistema, ćelije odgovorne za glavno pokretanje imunog odgovora u toku infekcije. Napadajući ove ćelije, ovaj virus sprečava ljudski organizam da blagovremeno i pravilno reaguje na prisustvo infekcije i mikroorganizama, odnosno imuni odgovor je skoro jednak nuli.

Međutim, van ljudskog tela, HIV je veoma neotporan na razne agense. Može da živi svega nekoliko sekundi, apsolutno ga uništavaju medicinski alkohol, sve metode sterilizacije, pa čak i povišena temperatura. Međutim, veoma dugo može da opstane na temperaturama oko 70 stepeni ispod nule.

Nastavak ovog teksta dostupan je na [linku](#).

Nemanja M. Angelovski

Long Ajlend - Neispričana priča o Tesli

Beograd – U godini u kojoj je obeležavano osam decenija kulture sećanja na Nikolu Teslu (1856–1943) u okviru strateške kampanje srpske diplomatiјe „Tesla – Energija mira“ uspostavljena je između ostalog i institucionalna veza sa jedinom Teslinom preostalom laboratorijom na svetu, onom na Long Ajlendu, a 80 pojedinaca, diplomata, umetnika, naučnika, kompanija ponelo je titulu Tesla ambasadora.

Zajedno sa ambasadorom – nacionalnim koordinatorom strateške kampanje i generalnim konzulom u Njujorku posetila sam laboratoriju i Tesla naučni centar Vordenklif TSCW sa čijim rukovodstvom, pre svega direktorom Markom Alesijem, sarađujem godinama. Tek po dolasku u Šoram saznali smo za jedan skoro zaboravljen deo života Tesle i kuću u kojoj je živeo od 1902. do 1904. godine, kada je zbog novog sna napustio Njujork gde je živeo u hotelima, a jedan manje pominjani St. Regis, na Petoj aveniji, na proleće otvara hotel u Kuli Beograd BW.

U kući na obali Atlantika, Tesla je živeo u vreme izgradnje laboratorije i čuvenog Teslinog tornja, o čijoj grandioznosti i danas svedoči temelj na čije je uglove lično kao provodnike postavio 10 kamenih ploča od specijalne gnajs stene.

Originalna Teslina kuća, Barbara Daddino

Na spomen ploči koja je tek pre tri godine postavljena na kuću u Šoramu sagrađenu u najvećem delu na temeljima one koju je Tesla iznajmljivao, a u kojoj je autentičan kamin, napisane su reči Teslinog biografa Marka Sajfera.

Tesla je 1902. godine iznajmio ovu kuću, bila je njegov dom tokom rada na Vordenklifskom tornju. Tu je voleo da pliva i da sa uzvišenja u zadnjem delu dvorišta kao i sa same obale upravlja sopstvenim izumom - čamcem na daljinsko upravljanje.

Spomen ploča, Aleksandra Otašević

Danas u toj kući živi Barbara Dadino i njen suprug Daniel Birn. O tome da je u kući živeo „Otac električnog doba“ saznali su tek nakon što su 2011. godine postali vlasnici „vikendice na okeanu“, a kako su oboje zaljubljenici u Teslu, rade na očuvanju uspomene na našeg gorostasa čovečanstva. Barbara je upravo završila knjigu – neispričanu priču o Tesli – koja obuhvata 10 godina traganja za izgubljenom istorijom Tesle u Vordenklifu. Za to vreme „vikendicu“ su posetili brojni ugledni gosti, Teslini potomci, biografi.

Teslina kuća danas, Aleksandra Otašević

Tesla je stigao na Long Ajlend u vreme njegovog "procvata" – nakon što je u drugoj polovini 19. veka, železnica proširila usluge do Istočnog Long Ajlenda a investitor Džejms Varden došao na ideju da napravi ekskluzivno odmaralište na obali okeana koje će živeti cele godine. Vudvil Farms je tada dobio ime Vordenklif. Tesla je 1901. kupio 200 od 2.000 hektara koje je Varden posedovao. Na toj zemlji podigao je čuvenu laboratoriju i toranj koji je finansirao J.P. Morgan a projektovao arhitekta Stanford Vajt, čiji je projekat ujedno i prvi „Medison Skver garden“ najčuvenija njujorška zatvorena dvorana.

Njih dvoje su, kako je Dadino podsetila zamislili i novi „lepi grad“ koji je Tesla planirao da nazove „Radio siti“. Želeo je da bude glavni grad svetskog sistema bežične komunikacije i stalni centar njegovih operacija.

Dok je laboratorijski građen 1901. Tesla je svaki dan dolazio vozom iz Njujorka da nadgleda radove, a u junu 1902. sve aktivnosti je prenestio u Vordenklif.

„Iznajmio je drvenu kuću na moru i ovo mu je postao dom naredne dve godine. Kuća je pružala pogled od 180 stepeni na ocean između Long Ajlenda i kopna gde bi leti plivao. Bio je u kontaktu sa ljudima iz kraja i lične prijatelje je pozivao u kuću“.

„Nažalost, Teslina sredstva su presušila. U Njujork se vratio 1904, tražeći sredstva“, rekla je Dadino i podsetila da Vordenklif postaje Šoram 1906.

Toranj je srušen za staro gvožđe 1919., a laboratorijski nešto kasnije zaplenjenja – međutim, Tesla nikada nije odustao od sna o sistemu bežičnog prenosa poruka i energije širom sveta.

Dugi niz godina zaboravljeni su i laboratorija i kuća na Long Ajlendu. Teslina slava i njegova dostignuća na jedno vreme su izbledeli, ali je njegovu laboratoriju "ponovo otkrila" grupa učitelja iz Šorama. U akciji koju je potom porkrenuo strip crtač Metju Inman 2013. godine prikupljen je novac za otkup zemljista. Zahvaljujući donacijama ljudi iz 108 zemalja sprečeno je potpuno uništenje laboratorije. Nakon toga počelo je prikupljanje sredstava kako bi jedina preostala Tesla laboratorija prerasla u Muzej i globalni naučni centar.

Za sve to vreme Alesi i njegov tim organizuju brojne akcije, do sada je prikupljeno oko 15 miliona dolara (a cilj je 20) kako bi TSCW prerastao u Muzej i globalni naučni centar. Između ostalog, organizovali su donatorske gala večeri kao i premijeru filma Tesla kojoj su, u vreme korone, prisustvovali glavni junaci Itan Houk, Kajli Meklahlan i reditelj Majkl Almereida.

Poseta ambasadora i generalnog konzula bila je prva i jedina poseta srpskih zvaničnika od 2013. TSCW kada je delegacija na čelu sa bivšim predsednikom poklonila spomenik Nikole Tesle laboratoriji. Na dan našeg povratka iz Njujorka 21. novembra u laboratoriji je izbio požar, koji je gasio 100 vatrogasaca. Vartra je nije u potpunosti uništila ali je dodatno povećala potrebnu sumu za tri miliona da bi ona izledala kako je zamišljeno, i da bi u junu bio otvoren Centar za posetioce.

U tom cilju nastavljeno je prikupljanje novca, a država Srbija se pridužila akciji „Moja cigla za Teslu“ koja nam svima daje mogućnost da kupimo ciglu neposredno uz spomenik i u nju „uklešemo“ poruku, a što bi bilo možda i dobro da zajedno doniramo skromna sredstva i prikupimo novac i na jednu od njih napišemo Mensa Srbije ili na veću Mensa international.

Prvi milion za Teslinu laboratoriju je dao Ilon Mask 2013. Od tada, svake godine, donira 150.000 dolara, a u završnoj fazi daće još pet, jer želi da napravi najveći toranj na svetu – Teslin toranj, na mestu gde se nalazio vordenklifski.

Oko Tesline laboratorije danas je kolonija u kojoj žive uglavnom nuklearni fizičari sa porodicama. Zemljište ispod tornja, pa sve do laboratorije, čitavih šest hektara premreženo je tunelima.

Cilj strateške kampanje bio je da laboratorija dobije žig UNESCO svetske baštine od značaja za čovečanstvo, da dan rođenja Tesle postane Međunarodni dan, da se uvede Tesla nagrada ekvivalent Nobelovoj.

Gradnja je bila visoka 187 stopa (57m), a pod zemljom je imala 120 stopa (36,5m). Tesla je toranj jedini put, testirao 1903. stvarajući jake svetlosne i zvučne efekte.

Njegov projekat bio je kratkog veka i napušten je 1906. zbog problema sa finansiranjem sa J. P. Morganom, koji je shvatio da će Teslin izum biti konkurenčija dalekovodima koje je posedovao.

Aleksandra Otašević,
Tesla ambasador

Digitalna demencija

Opšte prihvaćena definicija digitalne demencije je pogoršanje funkcije mozga kao rezultat prekomerne upotrebe digitalne tehnologije (računara, pametnih telefona i interneta uopšte). Naziv demencija potiče od latinske reči dementia što u doslovnom prevodu znači ludilo ili bezumnost.

Napretkom tehnologije život nam je sa jedne strane dosta olakšan, a sa druge strane posledice niko nije predviđao. Naši pametni telefoni sada razmišljaju umesto nas ili bolje rečeno – oduzimaju nam pamet. Mi zaista više nemamo potrebe da pamtimo bilo koji podatak. Sve informacije su dostupne na jedan klik, izguglamo ih u sekundi, tako da nas stalna povezanost sa internetom oslobođa mentalnih napora. Naravno, laka dostupnost informacija jeste sa jedne strane benefit vremena u kome živimo ali sa druge strane predstavlja ozbiljnu opasnost.

Nekada su ljudi znali na desetine brojeva telefona napamet, danas jedva dva. Nekada su ljudi znali odlično da računaju jer je svakodnevni život to zahtevaо, danas ne moraju da naprežu mozak ni za najprostije matematičke operacije – tu je kalkulator koji nam je zahvaljujući mobilnom telefonu uvek pri ruci. Tehnologija je toliko uznapredovala da nam naši telefoni pamte sve važne datume, podsećaju nas na rođendane, sastanke, broje nam korake koje smo napravili u toku dana... Postavlja se pitanje da li uopšte imamo potrebu da razmišljamo i šta to konkretno znači za naš mozak.

Šta se tačno dešava u našem mozgu

Dok prsti prebiru i vrte po ekranima, luče se dopamin i endorfin, pa je mozak kao na drogama. Deca vrlo brzo počinju gubiti interesovanje za svet oko sebe, ne postoji uzbudljivije i primamljivije mesto od onoga na ekranu. Često postanu agresivni kada od njih zahtevamo da započnu neku drugu aktivnost. Uz sve to, rezultat koji postižu provodeći vreme na internetu je odvlačenje pažnje, rasipanje energije i gubitak fokusa na ono što je važno. Što više vremena provode surfujući i igrajući razne igrice, deca će imati više problema s pažnjom i koncentracijom, lošije društvene veštine, postaju nesocijalizovana i frustrirana. Uostalom, samo pogledajte kako izgledaju današnji dečiji rodendani. U igraonici, u kojoj postoji toliko zanimljivih sadržaja, vidimo decu poređanu kao sardine u nekom separu, držeći mobilne telefone u rukama i igrajući igrice u tišini. Jedino s vremenom na vreme čujemo neko dete kako vrišti, udara nogama po podu i mlati rukama jer ne može da savlada prepreku u igrici.

Baj Đi-onu (Byun Gi-won), doktor u Centru za ravnotežu mozga (Balance Brain Center) u Seulu sproveo je istraživanje kako bi posmatrao uticaj preteranog porasta upotrebe smart telefona na tinejdžere i zaključio je da je mlađa populacija u Južnoj Koreji veoma zavisna od digitalnih uređaja. Sedište Samsung Elektronika je u Seulu, tako da nije čudo što jedan od pet stanovnika ove azijske zemlje potroši više od sedam sati dnevno koristeći smartfon, dok 64% tinejdžera u Južnoj Koreji poseduje smartfon. Takođe, Južna Koreja ima jedan od najviših internet prodora u svetu. Zbog svih navedenih statističkih podataka doktorove tvrdnje su zaista održive i opravdavaju sva dalja istraživanja.

Prema Baj Đi-onu prekomernom upotrebom digitalnih uređaja, leva strana mozga je preterano zaposlena, dok se desna strana jedva koristi čime se ometaju moždane funkcije i izazivaju rani simptomi demencije. Desna hemisfera mozga podržava kognitivne funkcije, poput pamćenja, pažnje, emocija, razmišljanja, obradivanja ideja, kontrolise kreativnost, trodimenzionalni osećaj i osećaj za umetnost, maštu, za poimanje boja i slika, oblika, snova, imaginacije i intuicije. Leva hemisfera mozga je povezana sa logikom i rasuđivanjem, zadužena je za pisanje, čitanje, logično razmišljanje, računanje i analiziranje. Nedovoljna upotreba određenih delova mozga vremenom može izazvati probleme sa pamćenjem, što dovodi do simptoma digitalne demencije koja alarmantnom brzinom pogađa našu omladinu.

Često čujemo rečenicu: "Mozak je mišić." Mozak nije mišić. Mozak je najsloženiji organ ljudskog tela koji predstavlja deo Centralnog Nervnog Sistema (CNS). On nas čini svesnim, emotivnim i inteligentnim bićima i funkcioniše vrlo slično našim mišićima. To konkretno znači da zahteva svakodnevni trening kako bi normalno funkcionišao. Ukoliko zapustimo treniranje moždanih vijuga, dogodiće se isto što se dešava i mišićima – postaće mlitav, spor i nedovoljno aktivan.

Digitalni urođenici i digitalni došljaci

Ulaskom različitih digitalnih sadržaja u svet dece, postavilo se pitanje kakav uticaj na razvoj mozga deteta ima prekomerna izloženost digitalnim sadržajima. Mark Prenski, američki pisac i govornik u obrazovanju, razvio je 2001. godine tezu o digitalnim urođenicima i digitalnim došljacima.

Digitalnim došljacima smatraju se svi koji su rođeni pre 1985. godine, čiji mozak se razvijao bez prisustva digitalnih ekrana i koji su počeli da koriste digitalne tehnologije nakon što im se mozak formirao. **Digitalni urođenici** su oni koji su se rodili nakon te godine, tako da su rasli i razvijali se uz digitalne ekrane.

Digitalni došljaci raspolažu daleko većom količinom memorisanih informacija. Današnja omladina je u situaciji da, zahvaljujući digitalnim tehnologijama, nema previše potrebe da uključuje svoj mozak.

Došli smo u situaciju da celo čovečanstvo kognitivno propada jer se preterano oslanjamamo na digitalnu tehnologiju. Učeći sa ekrana, a ne sa papira, učimo površnije, a informacije se kraće zadržavaju u našoj memoriji. Gubimo fokus i pažnju. Korišćenjem digitalnih tehnologija preko informacija se samo preleće čime informacije ne ostavljaju tragove u memoriji. Baš kao i ono što natipkamo u odnosu na ono što ispišemo rukom.

Sa zadiranjem digitalne tehnologije u naše živote i njenim dobijanjem većeg značaja od onog koji zaslužuje, počinju da se dijagnostikuju među tinejdžerima simptomi kognitivnog opadanja, koji su uglavnom posmatrani kod starijih ljudi ili kod ljudi koji su doživeli ozbiljnu povredu glave, što je razlog za veliku zabrinutost.

Mozgu treba vežba

Naučite ih da koriste mozak umesto uređaja

Razgovarajte sa decom, postavljajte pitanja i zajedno tražite odgovore u knjigama, podstaknite ih da sami smisle rešenja i odgovore, da nađu način da reše problem, budite asocijativni u razgovorima, afirmišite razmišljanje.

Ograničite vreme upotrebe ekrana

Predloženo vreme upotrebe ekrana za decu svih uzrasta trebalo bi da bude ograničeno na dva sata dnevno. Trebalo bi da postoje „zone bez ekrana“, posebno u spavaćim sobama. Tokom obroka isključite sve digitalne uređaje.

Deco čitate!

Da, čitanje je odlična stimulacija za mozak, ali čitanje štampanih knjiga. Istraživanja pokazuju da taj oblik čitanja značajno poboljšava pamćenje.

Interakcija sa stvarnim životom

Klinici treba da provedu većinu vremena u interakciji sa stvarnim ljudima i u stvarnom životu. Igrajte se na otvorenom, uživajte u hobijima. Grlite se i smejte se.

I ne plašite se da pustite svoje dete da se dosađuje. Život nije 24-voročasovna zabava, a dosada razvija kreativnost.

Dipl. inž. geol. Marijana Nikolić,
licencirani edukator internacionalne škole intelektualnih veština BrainOBrain,
član Odseka za rad sa decom Mense Srbije

Ilustracije iz ovog članka generisane su uz pomoć veštačke inteligencije

Psihologija

Sindrom Petra Pana

Mnoge inteligentne devojke su na poslu zrele, dok ih u ljubavi privlači zabavni večiti mladić – Petar Pan. Pokušavaju da ga promene i tako se upliču u zamku. Vrlo brzo shvataju da su u vezi sa nezrelim, nestalnim partnerom koji traži pažnju, a beži od odgovornosti, ali ih on i dalje privlači. Zašto? Sindrom Petra Pana se obično vezuje za muški pol, mada važi za oba.

Sindrom Petra Pana je nespremnost da se odraste i preuzme odgovornost, da se izade iz egocentrične, nezrele faze. Petar Pan je dečak u telu muškarca, šarmantan i zavodljiv, pun energije koju rasipa, uživa u trenutku, bez obaveza i stega. Mladi se sve kasnije osamostaljuju, roditelji strah da decu „puste” u život ispoljavaju nesvesno kroz prezaštićivanje. Šalju poruku da je život težak, pa mladi ne žure sa odrastanjem. Životni vek je duži, deluju da „ima vremena” za sve, što emotivno-socijalno nezrele drži u zavisnosti od roditelja.

Kakve su psihološke osobine i odnosi između Petra Pana, Vendi i Zvončice u životu? Petar Pan ne voli vezivanje, boji se da će ga partnerka promeniti, izlazi iz veze čim oseti bliskost. Šarmantan je, voli kraće veze sem ako nađe ozbiljnu partnerku koja mu toleriše neozbiljnost (Vendi). Očekivanja im se razlikuju – Petar Pan želi da ga Vendi prihvati bezuslovno, ali na način na koji to čini majka. To nije zreli već više odnos majke i deteta, koji ga drži u zavisničkoj poziciji, što ne ispunjava ozbiljnu, savesnu, mada nesigurnu Vendi. Ona bira popularnog, osvajanjem neosvojivog raste joj cena i samopouzdanje. Želi da ljubavlju promeni Petra Pana, ali on ne želi da se menja. Vendi bira njega takvog jer joj u životu najviše fali zabava koju on nudi. Takva veza traje dok Vendi sve toleriše, a kad uđe u krizu srednjih godina on se može ženiti više puta mlađim partnerkama koje mu odgovaraju po socijalnoj i emotivnoj (ne)zrelosti, čini sve da se ne bi prepustio.

Psihoterapija je način da se Petar Pan promeni tako da to odgovara svima. Ovaj sindrom je posledica neadekvatnih obrazaca u primarnoj porodici, majke koja kontroliše davanjem naizgled bezuslovne ljubavi, čime ga vezuje za sebe i ne pušta da odraste.

Vendi je ozbiljna i odgovorna, biranjem Petra Pana zadovoljava majčinske potrebe. Veza traje dok ona održava iluziju da ga menja, dok ga ne pritisne zbog Zvončice koja oko njega obleće. Vendi, inače, dosta toleriše, očekuje da se on smiri, a ona dobije nagradu za strpljenja. Problem nastaje kada ona shvati da on nema namenu da se menja.

Zvončica je ženski Petar Pan, njegovo je ogledalo i kao takva privlačna za kombinaciju i tajne veze, jer podstiče narcizam. Može, takođe, biti poslovno uspešna, nezavisna, ali hostilno, jer je u primarnoj porodici morala da zasluži ljubav. Takmiči se, deluje jako, a ima strah od gubitka kontrole i priznavanja osećanja. Perfekcionista, voli izazove i zabavu, takođe ne želi da odraste, zato često bira zauzetog ili teško osvojivog muškarca. On odgovara njenim potrebama jer ga ne može imati celog, jer ni sama ne može da se daje potpuno, on joj je izazov. Zavodljiva je, sa puno udvarača, ali umesto da izabere nekog ko nju želi, bira onog koji je neće jer je navikla da se izbori za sebe. Privlači je Petar Pan, narcisoidno ogledalo, polovine iste jabuke, a i zato što voli takmičenje sa Vendi. Pokušava da razreši konflikte iz detinjstva (triangulaciju), da pobedi posesivnu majku, a osvoji figuru oca za kojom čezne. Ako se desi da Zvončica ipak osvoji Petra Pana (jer je njega malo pre toga Vendi prestala da čeka kada je na psihoterapiji shvatila da bira pogrešnog), on joj obično više nije zanimljiv jer je dostupan, pa ga odbacuje do nekog novog izazova.

Mnogi misle da će Petra Pana očinstvo smiriti, ali to se ne dešava sem privremeno (može biti zabavan deci jer funkcioniše na sličnom emocionalnom nivou). U mladosti često bira zreliju partnerku, očekujući razumevanja i toleranciju. Slično je na poslu: nema jasne ciljeve, teško istrajava, menja poslove i interesovanja, bira profesiju gde ne postoje objektivni parametri uspeha. Posao kad god može vezuje za putovanja, u skladu sa hedonizmom. Mašta o velikoj zaradi, ima ideju o uspehu, ali bez razrade plana i truda. Za neuspeh krivi druge, misli da mu sve pripada. Teško podnosi autoritet, bira poslove bez hijerarhije. U prijateljstvu je površan, voli zabavu, u centar svega stavlja svoje potrebe. Bržan, ali za sebe, kada poklanja čini to tako da lično ima koristi, stvari posmatra iz svog a ne tudeg ugla.

Nezreli a zavodljivi Petar Pan privlači dva tipa žena: ozbiljnu, odgovornu Vendi i ambicioznu Zvončicu. U detinjstvu je bio prezaštićivan, ima nerazrešen odnos sa dominantnom majkom, kojoj nijedna devojka nije dovoljno dobra za njega. Takva majka ga obično obasipa pažnjom u zamenu za odsutnog muža. Vendi je starmala, odgovorna, radi po pravilima, bira Petra Pana koji dozvoljava sebi ono što njoj nisu davali, a to je zabava. Da se to ne bi desilo, važno je kroz proces vaspitanja kod dece podsticati odmor i zabavu, nije sve u učenju, mnogo toga je u druženju i hobijima. Zvončica je morala da se bori za ljubav i pažnju roditelja, najčešće posesivne/egocentrične majke i strogog ili često odsutnog oca, takmičenje je njen prirodno stanje. Količina besa i ljubomore višestruko prevazilaze povod, iako je često prijatne i zavodljive spoljašnjosti.

Petar Pan ne mora nužno menjati partnerke, dešava se da Vendi upozna rano i sa njom godinama dobro funkcioniše. Najbolje je kada žena nije ni Vendi ni Zvončica, već nešto između, kad je takva drži pažnju Petra Pana veoma dugo. Čas je kao Vendi koja ga strpljivo čeka, čas kao Zvončica koja voli zabavu i putovanja, ali tu je reč o neurotičnim izborima koji nisu dobri za nju (samo je zreli pristup vezi pravi izbor). Problem nastaje u dve životne faze: 1) kod planiranja potomstva (nikada nije spremna, mada često nije ni ona, zato i bira partnera koji je veliko dete i tako posredno zadovoljava majčinski nagon); 2) u srednjem dobu: on odbija da stari, pa počinje da traži divljenje sa strane kao potvrdu. Njemu ne treba neko da ga prevaspita, već obožava i toleriše. Sa njegovom narcisoidnom prirodom samo Vendi može izaći na kraj dok joj ne dosadi, tj. dok ne shvati da se on neće promeniti, da njene potrebe nisu zadovoljene. Psihoterapija je za nju način da se izbavi iz toksične veze.

Ako se žena menja da bi osvojila Petra Pana, gubi jer to čini iz pogrešnih motiva, tako se udaljuje od svog pravog Ja. Treba da radi na sebi zarad sebe, da teži da ispunjava svoje ciljeve i tako se ostvari. Ako na tu promenu Petar Pan reaguje pozitivno i aktivira se, ulaže u odnos ravnopravno i zrelo, to je veza dve odrasle jedinke koje se dodatno povezuju. Međutim, ako Petar Pan i dalje ostane nezreo, za nju je najbolje da tu neurotičnu vezu prekine, ali da ne menja svoje novo Ja, da se ne vraća u ulogu Vendi da ne bi privukla novog Petra Pana. Život nije bajka, treba birati ravnopravnog partnera, da bude podrška i u dobru i u zlu. Neurotični izbori se prevazilaze radom na sopstvenoj integraciji, to važi za sve, tako birate integrisane partnere. Ključ pomene je u radu na sebi na psihoterapiji.

Jasna Bulajić Stepanović,

psiholog-psihoterapeut, psihodijagnastičar,
psiholog Mense Srbije, psiholog Mense Crne Gore

Postavljanje zdravih granica

Dozvoljavate li da vam roditelji biraju partnera i prijatelje, partner stil oblačenja i društvo, a šef radno vreme i sadržaje koji nisu u opisu vašeg radnog mesta? Izbegavate li druženje sa određenim prijateljima jer nisu po volji vašem partneru? Da li vam se dešavalo da se osetite iskorišćeno zbog šefa koji ne priznaje vaše pravo na privatni život i odmor, pa često traži da radite prekovremeno; ili ste se loše osećali jer je prijatelj vaše nezadovoljstvo tek završenom vezom pogrešno protumačio kao poziv da vas „uteši“ na nepristojan način? Imate li problem da kažete „ne“ osobama koje ne znaju za dijalog već samo za monolog, guše vas svojim problemima i ljute se ako nemate vremena za njih? Da li vas sve to zamara, pa imate potrebu da podvučete crtu i postavite stvari na svoje mesto? Ako je odgovor potvrđan, vreme je da na pravi način postavite granice.

Nastavak ovog teksta dostupan je na [linku](#).

Jasna Bulajić Stepanović

Sindrom prokrastinacije (odlaganje obaveza)

Prokrastinacija je odlaganje izvršenja obaveza do poslednjeg trenutka, iako znate da je bolje da to uradite ranije. Potiče od latinskih reči „pro“ (napred) i „crastinus“ (od sutra). Ako se javlja u specifičnoj oblasti ili prema određenim osobama, tumači se otporom prema toj oblasti ili određenoj osobi (tada je više izraz pasivne agresije prema toj osobi).

Sindrom poslednjeg ispita je manifestacija odlaganja. To je prolongiranje završetka školovanja zbog odlaganja ulaska u zrelo doba i svega što ono za sobom nosi. Ako ste ispite davali na vreme, bili organizovani, radili sve kako treba do pred sam kraj fakulteta, ako dođe do promene ponašanja (odjednom ste demotivisani, neorganizovani, ne drži vas mesto, imate otpor prema učenju) možda je u pitanju ovaj sindrom. Savet: isplanirajte da poslednji ispit bude manje obiman i lakši za polaganje, kod profesora sa kojim nemate sukob. To je važno, jer otpor prema ispitu blokira pamćenje i prisećanje, što se dodatno komplikuje ako je sadržaj kompleksan. Sindrom poslednjeg ispita može biti maskiran akademskom uspešnošću kod studenata koji sigurnost nalaze u studiranju doktorskih i post doktorskih studija, umesto na poslu. Oni maksimalno prolongiraju školovanje da se ne bi suočili sa drugim izazovima odraslog doba i tako odlažu svoje sazrevanje.

Nastavak ovog teksta dostupan je na [linku](#).

Jasna Bulajić Stepanović

Praznici i depresija

Praznična depresija – ta složena sintagma često ostaje neizgovorena u moru veselih prazničnih razgovora. Dok mnogi od nas očekuju radost i slavlje tokom ovog perioda, za neke, ova sezona donosi izazove dublje od uobičajenih prazničnih. U senci svetala i poklona, praznična depresija pronalazi svoje mesto, skrivena, ali stvarna za one koji se suočavaju s njom.

Reč „praznik“ ukazuje na prazninu, odsustvo rada. Na engleskom je slično: „holiday“ je sveti dan, takođe neradan. Dakle, praznici donose višak slobodnog vremena koji mnogi ne mogu ili nemaju čime kvalitetno da ispunе.

Radoholičarima je kvalitetno provođenje vremena vezano za rad, sve ostalo izaziva osećanje krivice i inferiornosti. To je direktna posledica načina vaspitanja u kojem je vrednovan rad bez prava na predah i grešku. Oni su korisni za društvo, ali ne i za sebe i svoje bližnje jer ne znaju da se opuste, imaju vikend glavobolje, ne koriste adekvatno ni odmor niti praznike. Mnogi nemaju zadovoljavajuće partnerske veze jer su već u vezi sa svojim poslom.

Radoholičari koji su vični kućnim poslovima i pravljenju đakonija pokušaće da prebacе perfekcionizam na pripremanje slavlja, pa ih premor sustiže posle praznika. One manje vične kućnim poslovima može zahvatiti razdražljivost pa će previsoke zahteve prebaciti na najbliže okruženje. To može voditi produbljenju konflikata u okruženju u kojem inače ne provode puno vremena jer su uglavnom na poslu, sem tokom praznika. Rešenje je u umerenosti u svemu. Ne zaboravite da čovek radi da bi živeo a ne živi da bi radio.

Ovo doba godine je za većinu period veselja, čestitanja i darivanja. Međutim, neki ljudi imaju sasvim drugačiji doživljaj: ispunjeni su tugom, usamljenošću, strepnjom i negativnim mislima. Takav doživljaj se pojačava ako osoba proceni da su svi veseli sem nje. Tada pokušava da prikrije svoje neraspoloženje čime još više pojačava doživljaj izolacije. Najbolje je kada se posumnja da praznična depresija postoji, potražiti pomoć bližnjih ili stručnu pomoć, ne zaboraviti da je traženje pomoći znak snage a ne slabosti.

Praznici istovremeno asociraju na bezbrižno detinjstvo, radost, ali i tugu zbog sećanja na prošlost koja se ne može vratiti, naročito ako su u pitanju bliske osobe kojih više nema. To je najizraženije tokom praznika nakon gubitka (smrti, razvoda, raskida, gubitka posla, odvajanja, selidbe). Prema mišljenju većine autora u ovo doba godine je veća stopa suicida zbog usamljenosti i doživljaja besmisla. Prema drugoj grupi autora, zbog veće emocionalne i socijalne podrške (okupljanja porodice) manja je stopa suicida nego kad su u pitanju posledice opijanja. Statistika je ovde manje bitna, važan je lični doživljaj i pronalaženje mehanizama za prevladavanje kriznih situacija.

Tugu u ovo doba godine, tzv. „holiday blues“, najčešće pokreću nerealna očekivanja, nemogućnost okupljanja kompletne porodice, preterana komercijalizacija praznika, ograničene finansijske mogućnosti, umor i stres. Može doći do sličnog doživljaja i usled glavobolja, prejedenja, opijanja, manjka spavanja i kod ljudi koji inače nisu skloni depresivnom padu raspoloženja. Tome znatno doprinosi manjak prirodnog svetla u ovo doba godine što dovodi do manjka serotonina i melatonina, koji su inače odgovorni za dobro raspoloženje, pa se u mnogim zemljama često primenjuje tzv. terapija svetлом.

Praznici donose nerealnu sliku idealizovane porodice, odsustvo konflikta, magično ujedinjenje. Što je veća razlika između očekivanog i realnog, veće je razočarenje. Treba smanjiti očekivanja, biti tolerantniji i prema sebi i prema drugima. Dobri odnosi se grade, na njima se radi tokom cele godine. Praznična depresija može biti uzrokovanje i prazničnim „podvlačenjem crte“.

Tri su velike grupe okidača praznične depresije: međuljudski odnosi, finansije i pojačani fizički zahtevi. Važno je da se smanji perfekcionizam, odrede prioriteta i nadje dovoljno vremena za predah. Nikome ne treba zbog pravljenja desetak vrsta kolača preumorna i nervozna mama, bolje je napraviti zabavu za celu porodicu uključivanjem dece u pravljenje dve vrste kolača. Poželjno je ograničiti broj poseta, prihvatići pomoć prilikom spremanja, ograničiti budžet zbog smanjenja sindroma izgaranja i postpraznične depresije. Praznici su postali poligon za takmičenje u broju gostiju, količini hrane, vrednosti poklona. Pritom se zaboravlja da je suština u nematerijalnom, bolje je takmičenje sa samim sobom koje se zasniva na trudu da budemo bolje osobe i za sebe i za druge. Važno je biti u sadašnjem trenutku, uživati u sitnicama koje život znače.

Depresivni pad raspoloženja koji se ponavlja iz godine u godinu zahteva ozbiljniji psihoterapijski tretman. Nije sramota pasti, uostalom bilo koji sport počinje vežbama padanja, važno je nakon toga ustati: sam, uz pomoć porodice, prijatelja i/ili psihoterapeuta. Ako ste depresivni, ne postavljajte sebi previsoke ciljeve, idite korak po korak, za početak svakog dana učinite nesto dobro za sebe. Možda će to biti mali korak za čovečanstvo, ali važno je da bude veliki korak za Vas.

Praznicima se najviše raduju optimisti, deca i odrasli koji su „sačuvali dete u sebi“. Emotivno ispunjene osobe mogu sve. Za njih sreća traje, praznici su prilika više da se uživa u zajedničkim trenucima, nežnostima i odmoru. Za njih je čaša napunjena do pola, dok je za pesimiste poluprazna, prvi i u najtežim trenucima misle „ko zna zašto je to dobro“, dok drugi i u trenucima najveće sreće strepe zbog neizvesne budućnosti.

Lični doživljaj sebe i života najbolje se vidi iz načina na koji ljudi doživljavaju praznike. Oni koji su naučili važnu životnu lekciju o uživanju u sitnicama neće klonuti duhom zbog trenutno slabije finansijske situacije i ostalih nedaća, znaju da uživaju i tako „pune baterije“ za period koji sledi, iz takve situacije izvlače ono najbolje i kruz shvataju kao izazov.

Radost koja se povezuje sa praznicima je pretežno nadogradnja načina na koji se praznovalo u detinjstvu, mada ne treba zanemariti ni ulogu temperamenta. Roditelji prave toplu porodičnu atmosferu, čuvaju tradiciju darivanja i lepih želja, čime se deci nepovratno usađuje navika uživanja u praznicima. Međutim, ovo ne znači da zadovoljstvo praznovanja u porodici koju su sami stvorili ne mogu doživeti oni kojima je to nedostajalo u detinjstvu. Važno je da donešu odluku i da se ponašaju u skladu sa njom, a vremenom će nove, pozitivnije uspomene zameniti one stare.

Ako je neko godinama bio pesimista to ne znači da će takav biti i ubuduće. Uvek se mogu naći aspekti situacije na koje se može gledati sa izvesnom dozom vedrine. Važno je preuzeti odgovornost za sopstvene izvore, doneti odluku o promeni načina razmišljanja jer dosadašnji način nije donosio zadovoljstvo.

Optimizam se uči. Osećanja nisu izazvana samim događajima, već ličnom interpretacijom tih događaja, a ta interpretacija je podložna promeni. To zahteva dodatni napor ali svaki se takav trud kad-tad isplati. Može se učiti po modelu, od nekoga kome to ide od ruke, psihoterapeuta, dece. Deca su vrlo iskrena u svojim doživljavanjima, za njih vreme ne postoji, ne opterećuju se time koliko će neki lepi doživljaj trajati već prosto uživaju u njemu.

Martin Selidžmen je opisao tzv. naučenu bespomoćnost kao stanje u kojem je biće naučeno da se ponaša bespomoćno čak i kada mu se pruži prilika da pomogne sebi ili izbegne neprijatnost. Prema ovoj teoriji, depresija pa i praznična depresija nastaje usled subjektivnog osećaja nedostatka kontrole nad ishodom. Takav sistem se u početku teško menja zbog tzv. sekundarne dobiti, osoba postiže privremeno rasterećenje zbog dobijanja saosećanja okoline, kao i izbegavanja situacija kojih se boji.

Inače, osobe se razlikuju po tzv. lokusu kontrole, koji se odnosi na to kako doživljavaju ono što im se dešava u životu. Osobe sa pretežno spoljašnjim lokusom kontrole smatraju da ne mogu mnogo toga da promene, sudbina je unapred zapisana, za neuspeh krive loš horoskop i druge ljude. Karakteriše ih pretežno pasivan pristup rešavanju problema, vrlo su inertni. Ne raduju se praznicima jer ne vide svrhu u pravljenju spiska želja i planova. Za razliku od njih, oni sa unutrašnjim lokusom kontrole imaju proaktivni pristup, smatraju da su sami kovači svoje sreće, da je važno da budu uporni u ostvarenju ciljeva koje su postavili kao ideje vodilje. Poželjno je i ovde biti uglavnom umeren zbog situacija neuspeha jer ekstremno unutrašnji lokus kontrole može dovesti do preplavljujućeg osećanja krivice i samooptuživanja. Zato je najvažnija što realnija procena situacije, uskladivanje sposobnosti i promenjivih aspekata situacije.

Za razliku od nerealnog optimizma bez osnove koji dovodi do potcenjivanja situacije i precenjivanja sopstvenih kapaciteta, te usled toga do lažnog spokoja, najefikasnijim se pokazao umereni optimizam. Umereni optimisti će, posle analize situacije, krenuti u akciju sa verom u sebe, biće uporni prilikom ostvarivanja realno postavljenih ciljeva jer će se usmeriti na aspekte problema koji su podložni promeni. Oni u sebi nalaze snagu da deluju na ono što se može promeniti, imaju strpljenja da izdrže situaciju koju ne mogu promeniti i mudrost da te dve stvari razlikuju.

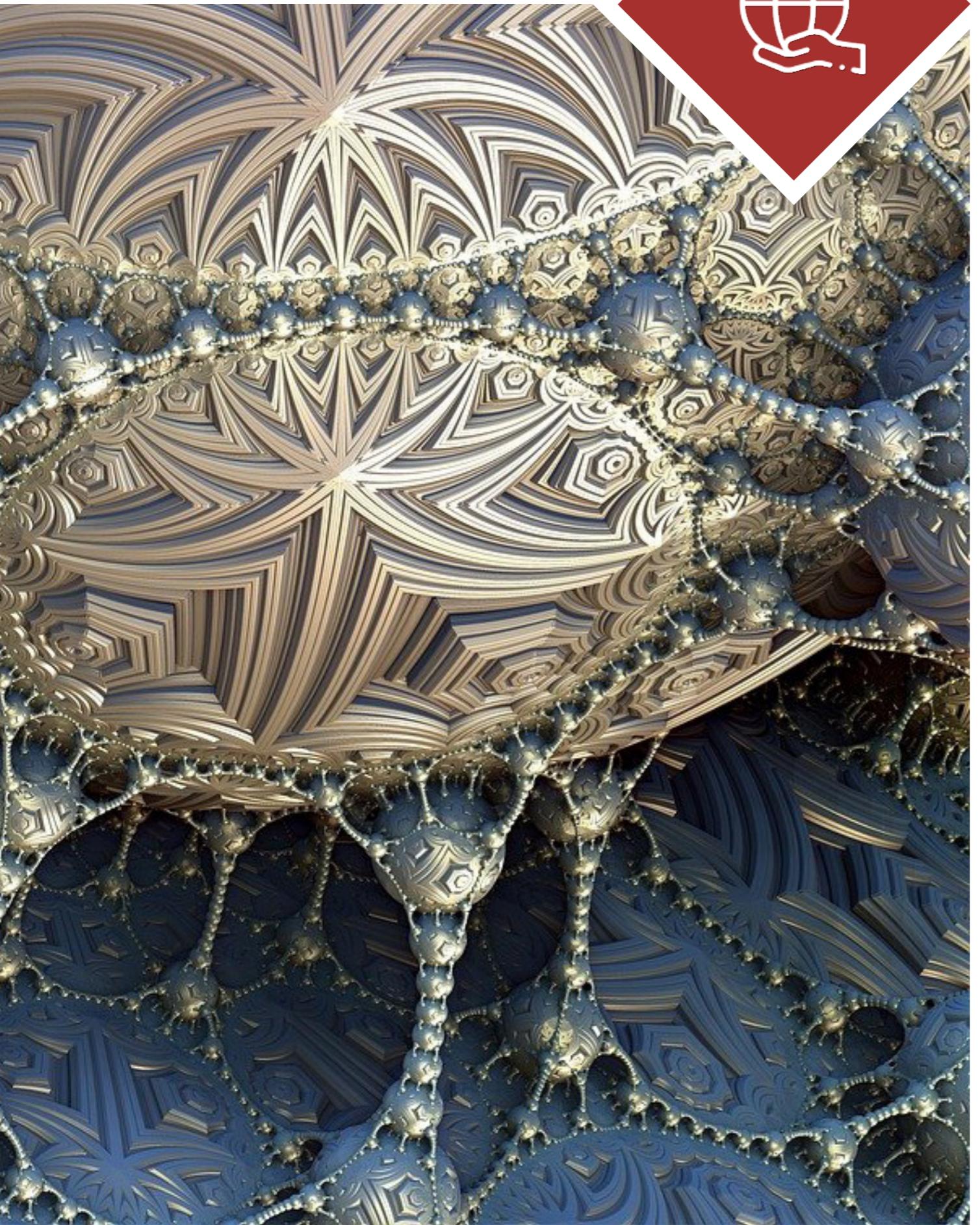
Mnogi prave novogodišnju listu želja koja im pomaže da se fokusiraju na prioritete. Ako je npr. nalaženje prave ljubavi prioritet, treba preispitati načine na koji je osoba birala dosadašnje partnere, koji su razlozi raskida veza i slično. Možda može da uoči zajednički obrazac u tim vezama. Koliko god prijatelji i članovi porodice bili dobronomerni u željama i „lečenju rana“, najčešće su vrlo pristrasni i stvari vide samo iz jedne perspektive. Zato je najbolje da se osoba javi psihoterapeutu i da, razgovarači o mnogim doživljajima i uz podršku terapeuta uvidi neke nove aspekte dosadašnjeg načina života. Strah od promena je jak i treba ga strpljivo savladati. Život je pun iznenadenja ako im dozvolite da se dogode.

Jasna Bulajić Stepanović

(Članak po pristanku autora preuzet iz časopisa PharmaMedica br. 74, 2019., str. 40-42)

Kultura

MatemArt

Matematika i književnost imaju polje preseka, a to je matematička poetika. Ovaj neočekivani spoj dva, u mnogo čemu različita znakovna sistema, jednog – matematičkog koji je apstraktan, zatvoren, nedvosmislen, objektivan, internacionalan, tranzitivan, konvencionalan, krajne logičan, i drugog – pesničkog koji je konkretan, otvoren, višesmislen, subjektivan, nacionalan, refleksivan, oneobičen i tendenciozno alogički, moguć je na planu strukture i eksperimenta, koji je nastupio s istorijskom avangardom i posebno pravcima kao što su dada i konstruktivizam.

Apstraktno slikarstvo sabira u sebi geometriju i paletu likovnih postupaka. Geometrijske slike: trouglove, kvadrate, krugove dominantno imamo i u kubizmu i konstruktivizmu, ali se geometrijski elementi nalaze i u sastavu poetika fluksusa, postminimalizma, konceptualizma, postmoderne kompjuterske umetnosti i u umetnosti fraktala. Možemo govoriti o ritmovima u seriji geometrijskih crteža, što nas smešta u matematizovano kritičko mišljenje, koje i te kako možemo plodno primeniti na tumačenje i analizu umetničkih dela: slikarskih, vajarskih, muzičkih, književnih.

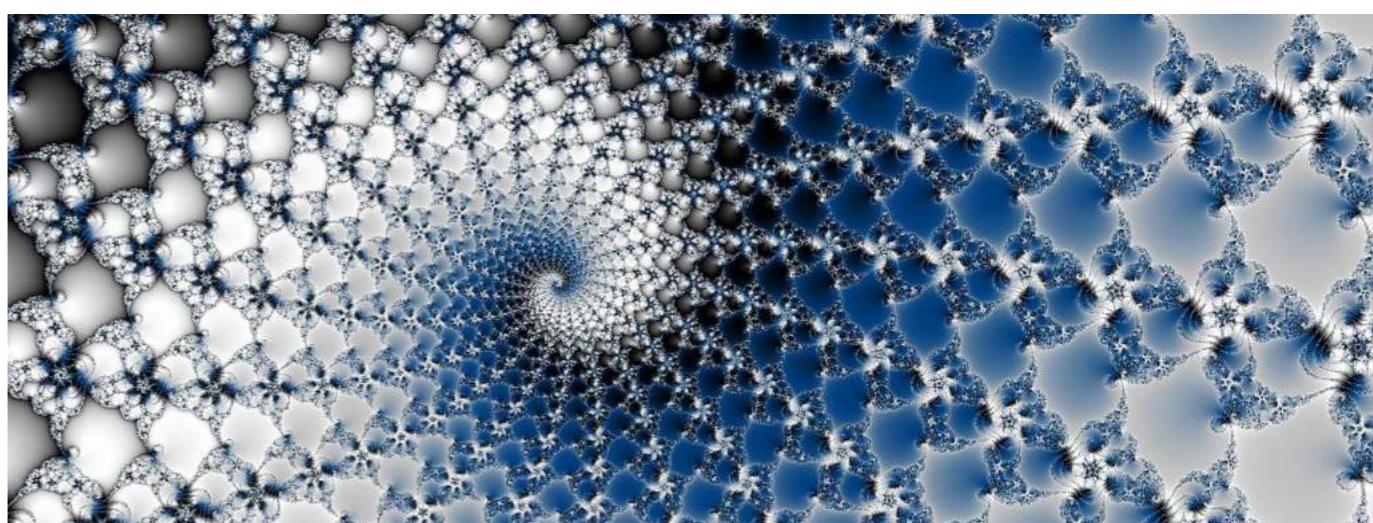
Tumačenjem književnih dela možemo doći do zapažanja da se ispod živopisne fabule neke priče nalazi logički čvrsta struktura. Upravo je strukturalizam ključ koji otvara oba vrata – i ona književnosti i ona matematike. Zadatak se tako može pojaviti kao priča u priči, kao što se u zbirci matematičkih priča Malbe Tahana „Čovek koji je broao” javlja priča o magičnom kvadratu. Ova proza pripada specifičnom žanru koji bismo mogli nazvati matematička pripovetka. Njen centralni deo predstavlja rešavanje nekog matematičkog problema. Radi „svarljivosti” apstraktno u zadatku se rekonkretizuje: nizovi postaju priča o šahu i zrnima koja se udvostručuju od polja do polja na šahovskoj tabli itd. Drugi oblik matematizacije književnosti imamo u formi matematičkog romana, kao što je to roman Denija Gedja „Papagajeva teorema”. Ova knjiga daje nam beletrizovanu istoriju razvoja matematike čiji su kamenovi međaši Tales, Pitagora, Euklid, Boetije, Fibonači, Dekart, Lajbnic, Ferma, Ojler, Gaus, Bul.

Elaboraciju matematičke poetike pronalazimo u istoimenoj knjizi rumunskog matematičara Solomona Markusa. Markusova monografija govori o fenomenu matematičke metafore (lanac, prsten, grananje). Američki matematičar Marston Mors hiperbolisano izjavljuje da je „matematika sredstvo i nužna pomoćnica umetnosti” i da u njoj „ima genija i ludila“. Francuski dadaista i nadrealista Luj Aragon pravi jedno drugo poređenje, u kome kaže da je odnos književnosti prema poeziji isti kao odnos nauke prema matematici. Neretko su se javljali matematički „ispadi“ u domenu književnosti i obrnuto. Tako je Luis Kerol, pisac „Alise u zemlji čuda“, uradio „Studiju o linearnim sistemima s realnim i imaginarnim koeficijentima“, dok matematički poeta iz Rumunije Jon Barbu uspostavlja ravnotežu između ovih oblasti mišljenja u svojim tekstovima o pesničkoj metriči u pojmovima kao što je „barbilijanski metrički prostor“.

Možda nije slučajno zašto je na rumunskom tlu nastala matematička poetika. Rumun Tristan Cara bio je jedno od ključnih imena svetske dade, najradikalnijeg avangardnog pravca koji je broj koristio kao sredstvo za razaranje logičke strukture teksta. Haos u tekstu, kao posledica entropije, veoma je izrazit, posebno u ranim pesničkim fazama kod pisaca kao što su to srpski dadaisti Dragan Aleksić (priča „Lud je čovek“) ili Risto Ratković (pesma „Metahemija“). U nameri da rasvetle fenomen tekstualne neuredenosti, matematičari poput Andreja Nikolajevića Kolmogorova uvode pojam gipkosti teksta, komparativni estetičar Etjen Surio gradi koncept pozorišne algebre, a Pol Žinestje komplikovan pozorišni mizanscen pokušava da „ukroti“ „geometrijom drame“, smeštajući dramske situacije u pozorišne sheme – otvorene (pravolinjske i paralelne), poluotvorene (lepezne) i zatvorene (trougaone, kvadratne, kombinovane). Pojedini matematičari, poput Georga Davida Birkofa, pokušali su da daju formulu estetičkog uživanja, proširujući svoj domen interesovanja s književnosti na čitavu umetnost. Prema Birkofu, $M = O / S$, gde je M – mera estetičkog uživanja, O – mera uređenosti elemenata koji sačinjavaju delo, a S – mera složenosti umetničkog dela.

Avangardna matematička avantura nastavljena je u neoavangardi: u stohastičkoj poeziji, pre svega naglašavanjem proizvoljne kombinatoričnosti jezičkih obrazaca. Na ovaj način književnost preko matematičnosti svoje poetike najavljuje kibernetički razvoj. Prvi algebarski model pesme bio je model jedne parodije dobijen pomoću automata na naučnom skupu posvećenom matematičkim metodama, održanom u Gorkom 1964. godine. Matematički razvoj direktno je uticao na razvoj nauke o jeziku – lingvistike. Tako su nastale discipline – matematička lingvistika kvantitativnog (nealgebarskog) karaktera i algebarska lingvistika nelinearnog (analitičkog) tipa. Razmatranja matematičke poetike u današnjici možemo nastaviti upućivanjem na sajtove kao mathematicalpoetry.blogspot.com. Prema rečima jednog od autora ovog bloga, Kaza Maslanke, „Mathematical poetry“ je blog koji podstiče korišćenje matematičkog jezika: jednačina, geometrijskih crteža itd. kao jezičkih metafora. Reči se smeštaju na pozicije gde se nalaze nepoznate u jednačini dok se značenjske relacije među rečima rasvetljavaju korišćenjem matematičkih operacija. Verbalni elementi su neretko razbacani po prostoru, što verbalnoj komponenti pridaje vizuelnu, i to onda možemo nazvati matematičkim vokovizuelom.

Trasiranje kreativnih putanja, kao što smo videli, i te kako je moguće hibridizacijom matematičkog i pesničkog jezika. Iako možda nećemo smatrati uzbudljivom statistiku bilo koje vrste, ona može biti korisna čak i u književnom proživljavanju. Možemo se osvrnuti na Šarla Bodlera koji nas upućuje da u delu jednog pesnika tražimo reči koje se najčešće pojavljuju, „da bismo shvatili njegovu dušu“. Matematička poetika, kao još nedovoljno istraženo interdisciplinarno područje, poziva na popunjavanje praznih polja, na stvaranje novih književnomatematičkih relacija, na aktivnost koja će prema željenoj simbiozi ovakve jedne „nespojivosti“ imati makar i asimptotski karakter.

Vladimir B. Perić (1976)

Doktorirao je iz oblasti dadaističke književnosti. Vodi SIG za nastavnike u Mensi.

Urednik je „Koraka“, časopisa za književnost, umetnost i kulturu (M53).

Mentor je u Centru za ekološko obrazovanje i održivi razvoj.

Radi u Muzičkoj školi „dr Miloje Milojević“ u Kragujevcu i kao savetnik, spoljni saradnik Školske uprave Kragujevac.

Zašto Finska?

Na samom početku možemo da se zapitamo: „Učemu je privlačnost ove nordijske zemlje? Zašto baš Finska?“ Ako uronimo u ispitivanje etimologije naziva ove severnoevropske države, mogli bismo tokom otkrivanja odgovora da se našalimo i da kažemo da je to „fina“ zemlja – i nećemo biti svesni koliko smo blizu tačnom odgovoru. Finska, u svom korenu upućuje na kraj, „fin“, severnoistočnu granicu Evrope. Sami Finci, međutim, svoju zemlju nazivaju Suomi, što dolazi prema mišljenju kustosa Satu Frondeliusa¹ od reči „suomaa“ što znači „močvarna zemlja“. Nimalo romantično, ali treba imati u vidu da je Finska zemlja sa preko 180.000 jezera i isto toliko ostrva. Dakle, mnogo vode – velika razuđenost. Priroda je, u ekološkom smislu, imperativ za Fince. Dok je kod nas zagodenje u ovim zimskim mesecima ogromno u Finskoj je minimalno. To potvrđuje indeks kvaliteta vazduha u realnom vremenu – što je veći i zagodenje je veće. Tako je Helsinki na dan 28. decembra u vremenu pisanja ovog teksta (20.06) bio u zelenoj, dobroj zoni sa vrednošću indeksa 28 dok je Beograd (Zemun) bio na 189 u najgoroj, opasnoj zoni.

Ove godine je Finska, šestu godinu uzastopno, proglašena za najsrećniju zemlju na svetu, na osnovu Svetskog izveštaja o sreći²². Indikatori koji na to upućuju su: društvena podrška, prihodi, zdravlje, sloboda, darežljivost i odsustvo korupcije. Čudesna knjiga Ilka Taipale 100 društvenih inovacija iz Finske omogućava nam da saznamo da je ova nordijska zemlja među prvima po broju registrovanih udruženja a on se kreće između 90.000–100.000. Ona je transparentna po pitanju prihoda svakog zaposlenog, koji se u brzoj, elektronskoj eri mogu vrlo brzo pretražiti ali i po svim drugim pitanjima u vezi sa slobodnim pristupom informacija. To dovodi do toga da se korupcija vrlo lako drži pod kontrolom, zapravo da je i nema.

Društvene odnose odražava i jezik. Lična zamenica za treće lice jednine, „hän“, znači i „on“ i „ona“. Finci su narod, među prvima u Evropi, koji su, početkom XX veka ženama dali pravo glasa. Muškarci u sve većoj meri uzimaju „očinsko odsustvo“, majke dobijaju „paket za porodilje“, deca se besplatno školju do univerziteta i imaju pravo na besplatni obrok dok borave u školi. Deca u ovoj zemlji ostvaruju sjajne rezultate na PISA-testu i u vrhu su sa dalekoistočnim zemljama Japanom i Južnom Korejom. Metodologija finskog obrazovanja podrazumeva mali broj učenika po odeljenjima (do 17 učenika), po dva učitelja/nastavnika/profesora koji rade timski (co-teaching) i učenje po fenomenu, koje podrazumeva funkcionalnu upotrebu metodologije integrisane nastave. U Finskoj je stopa pismenosti 100%, dakle, nema nepismenih³. To se poklapa sa velikim brojem biblioteka u zemlji kao i sa specijalizovanim načinima dostave knjiga korisnicima koji žive daleko od gradova (bibliobusi) i na ostrvima (biblioteke-brodovi). Prosečni koeficijent inteligencije u Finskoj je 101.2 i tu su Finci u svetskom vrhu⁴.

Finci u svom jeziku nemaju futur, ali zato imaju političko telo zvano „Odbor za budućnost“ čija je osnovna uloga da predviđi razvoj budućih zanimanja, da u vezi sa tim, projektuje sliku finskog društva u bliskoj/daljoj budućnosti i da to sve uskladi sa postojećim tehnološkim razvojem. Finci su zainteresovani da pomognu svim ljudima koji se interesuju za njihovu kulturu. To može da posvedoči i autor ovog teksta, član srpsko-finskog društva Seura, koji aktivno sarađuje sa Ambasadom Republike Finske u domenima kulture i obrazovanja.

Sve rečeno se može svesti na nekoliko ključnih reči: uređenost, transparentnost, doslednost, kreativnost, perspektivnost i to su elementi odgovora na pitanje: zašto Finska? Zato.

Vladimir B. Perić

¹ [The mysterious origins of Finland's true name](#) – BBC Travel (pristupljeno 16.12.2023.)

² [Finska je ponovo najsrećnija zemlja na svetu, a evo na kom mestu je Srbija](#) – Život – Dnevni list Danas (pristupljeno 18.12.2023.)

³ [Broj nepismenih u svijetu. Zašto ima više nepismenih žena? Pismenost u Ruskom carstvu početkom 20. veka](#) (kerchtt.ru) (pristupljeno 22.12.2023.)

⁴ [Objavljena lista zemalja sa najvišim IQ: Prvi Japanci, a na kom mestu su Srbi?](#) (bizlife.rs) (pristupljeno 28.12.2023.)

Putopisi

Vršac, Vlada Marinković

Putopisi banatskog vina

Hodajući ili vozeći se po Banatu, prolaznik može uočiti razna naselja – od malih sela, pa do malo većih varoši, gradova, a ponegde između njih nikne i malo imanje sa, po pravilu, kućom, dvorištem, psom i bašticom za povrće i cveće. Okružen tim selima, pojedinačnim domovima i imanjima, u podnožju starih, gromadnih planina nalazi se Vršac, grad ljubavi, veta i vina.

Vršac, Nemanja M. Angelovski

Smešten uz same vinograde, Vršac se naslanja na Vršačke planine koje su prekrivene šumom četinara i listopadnog drveća koje nastanjuju razne životinje. Najviši vrh planina je ujedno i najviši vrh Vojvodine – Gudurički vrh. Sama kruna ovog pejzaža je čuveni zamak Vršačka kula.

U samom srcu grada nalazi se velelepna katedrala Svetog Gerharda. Sazidana je u neogotskom stilu, 1863. godine. Visina i jedinstven izgled ovoj daju joj titulu „svetionika“ – katedrala se može videti iz okolnih mesta kada vremenski uslovi to dozvoljavaju, a što se više približavamo gradu, jasnije i bolje pokazuje svoje detalje i pomaže putnicima da se orijentisu. Vrščani je često zovu samo Katedrala.

Osim nje, srce grada kralji i Vladičanski dvor, zgrada smaragdne boje krova. A sva ova arhitektonska čudesa zamenjuje jedinstven pogled sa vidikovca. Sa njega možemo pomoću teleskopa posmatrati ceo grad i okolinu. Do vidikovca se može doći penjući se uz stare stepenice na kojima se i najiskusniji planinari umore.

Kao što smo već rekli, na vrhu se nalazi zamak okružen zidinama. To je verovatno i najpoznatija turistička atrakcija grada, a u njegovoj neposrednoj blizini je i skakaonica za paraglajdere. Osim kule, Vršac je u davnim vremenima bio poznat i po lekovitoj vodi, te je iskopano veštačko jezero u blizini centra grada. Ljudi su mogli da se kupaju u jezeru, a onda da šetnjom i sunčanjem na svežem vazduhu uživaju po bregu. Negde pri kraju asfaltiranog puta, nalazi se odmaralište Crvenog Krsta, koje je nekada bilo odmaralište kraljice Marije.

Osim što je okružen zelenim poljima, Vršac je omeden vinogradima koji svake godine daju fenomenalna vina. U čast vinograda i samog grada, svake godine održava se i festival „Dani berbe grožđa“, meštanima poznat kao „Grožđebal“. U srcu grada su tada postavljeni štandovi sa hranom, slatkisima, igračkama, garderobom, a najveću atrakciju čine vožnje za decu. Na gradskom trgu se održavaju koncerti poznatih pevača i bendova, a iz aviona iznad grada se baca grožđe zavezano za padobrančić, na kom piše nagrada za osobu koja ga uhvati.

Vršac, Vlada Marinković

Vrščani su ljudi koji vole svoj grad i veoma su druželjubivi. Bogatu kulturu grada Vršca imali su priliku da istraže i članovi Mense Srbije, u sklopu nekoliko radionica, predavanja i upoznavanja okoline. Sve je to organizованo u raznim ustanovama i mestima – u vinariji, muzeju i Tački susretanja, udruženju za promociju i afirmaciju kulture, nauke i umetnosti, čiji je predsednik i osnivač prof. Marija Vasić Kanački. Tu posetu je izuzetno opisala Jelena Ožegović, članica Mense iz Vršca u jednom intervjuu za novine „Vršačka kula“.

„Članovi Mense Srbije, pristigli iz Beograda, Novoga Sada, Niša, Pančeva, Kruševca... prethodnog vikenda posetili su Vršac. U petak, 25. februara u Tačka susretanja, Neven Daničić, profesor istorije, i Tamaš Fodor, bibliotekar i diplomirani filolog, održali su predavanje na temu „Prozor u prošlost grada pod bregom“. Posebnu energiju ovom događaju dodao je hor Raspevanih profesora, vođenih Marijom Kliskom Čengeri. Subota je bila rezervisana za odlazak u Guduricu, prisustvo otvaranju manifestacije Dani mladih vina, posetu Vinariji Selekt i priču sa legendom naših krajeva – Đordjem Krstovim, u njegovom bajkovito-vinskom domu. Nakon povratka iz Gudurice u Tačku, Veljko Karadžić, stručnjak za bezbednost i zaštitu podataka, član predsedništva Mense Srbije, održao je interaktivno predavanje na temu „Kako biti bezbedniji u sajber svetu“. U nedelju, 27. 2. Organizovana je poseta Gradskom muzeju, reprezentu kulturnog nasleđa ovih krajeva, i Helveciji, čija je izgradnja krajem 19. veka predstavljala kulminaciju zlatne epohe vršačkog vinogradarstva. Nakon trodnevnog događaja utisak svih učesnika je bio da je bilo zadovoljstvo svedočiti saradnji dve altruističke organizacije.“

Tekst iz „Vršačka kula“, broj 1367, autor teksta: **Jelena Ožegović**

I tako, od vrha kule, do okolnih brda i vinograda, istražili smo grad koji nikada ne spava. Grad u kom veter uvek duva i mrsi kose, grad u kom su rođeni mnogi umetnici. Obišli smo Vršac, grad ljubavi, vatra i vina.

Nemanja M. Angelovski

Putopisi iz grada zmajeva

Da li ste nekada bili u gradu u čijem se centru nalazi Crkva imena Marijinog, preko puta koje stoji statua nekog poznatog čoveka, a usput ima Dunavsku ulicu i tvrđavu nedaleko od centra grada? Da ne pominjem da je grad uz jednu poznatu reku? Ako ste pomislili na Novi Sad, bili biste delimično u pravu. Međutim, grad na koji mislim je jedan grad na jugu Poljske, omeden planinama. Naravno, u pitanju je grad zmajeva – Krakov.

Krakov (pl. Kraków) je drugi najveći grad u Poljskoj. Nalazi se na jugu, u vojvodstvu Malopoljska (pl. Małopolska), na obalama reke Visle i u podnožju brda Vavel – jednog od najznačajnijih simbola gradske istorije. Dobio je ime po princu Kraku, koji je (po legendi) pobedio zmaja iz Vavelske pećine, sazidao Vavelski zamak i svoj grad – Krakov.

Jedan je od najstarijih gradova u državi, a to dokazuje i raznovrsna arhitektura, počev od samog dvorca, pa preko gotske arhitekture centra grada dolazimo i do najsavremenijih stilova gradnje.

Nisam se šatio kada sam nabrajao stvari i pominjao Novi Sad na početku! Centar grada, pod nazivom "Stari grad" (pl. Stare miasto), krunisan je Crkvom imena Marijinog, preko koje se nalazi statua Adama Mickijevića (pl. Pomnik Adama Mickiewicza). Katedrala je gotskog stila sa izuzetno ukrašenim enterijerom i eksterijerom. Gradski trg je u doba praznika prepun tezgi za prodaju hrane, pića, suvenira i garderobe.

Kada bismo od katedrale išli severno, naišli bismo na Florijansku kapiju (pl. Brama Floriańska) i njen toranj, koji su bili glavna odbrana protiv invazije Tatara na ovo područje.

Južno od katedrale nalazi se već spomenuti Vavel. Zamak se nalazi na istoimenom brdu, uz samu obalu Visle. Sa obalske strane, ispred dvorca nalazi se visoka statua zmaja koja na svakih 5 minuta iz svojih usta bljuje vatru. Atrakcija se može videti izbliza, čak odmah ispod zmajevih usta (zato sam napomenuo da je statua visoka, osoba se ne može povrediti). Ono što je još moguće raditi u centru jeste poseta muzeju živih leptira, gde se možemo upoznati sa vrstama iz celog sveta koje slobodno lete oko nas. Takođe, stari grad obiluje kafićima, što tematskim (rok, veštice i čarobnjaci...) to i običnim. Kroz centar je takođe moguća vožnja kočijom – mnoštvo ukrašenih kočija sa po dva konja koja galopiraju kroz grad svakog dana pruža usluge prevoza, za one koji ne vole da šetaju mnogo.

Krakov, Nemanja M. Angelovski

Ceo grad se može videti sa brda koje je preko puta Vavela, a zove se "Kopiec Kraka", što u bukvalnom prevodu znači "Krakova iskopina". Na tom brdu zakopan je princ Krak, a pogled se sa njega pruža preko svih kuća u gradu. Posebno je iskustvo dočekati novogodišnji vatromet na ovom brdu, gde je celo nebo obojeno sa svih strana – iz svih delova grada.

Krakov ima i svoj aerodrom – Ivana/Jovana Pavla drugog (pl. Kraków lotnisko im. Jana Pawła II), međunarodni aerodrom sa kog poleću, između ostalog, i avioni za Srbiju.

Osim aerodroma, kompletan javni (gradski i međumesni) prevoz je izuzetno organizovan. Od tramvaja i autobuskih linija, pa sve do glavne železničke stanice (pl. Dworzec kolejowy Kraków Główny) od koje polaze vozovi za sve destinacije u Poljskoj. Kako je stanica veoma velika i sačinjena od više zgrada (koje su u istoriji rušene i ponovo zidane), jedna od njih pretvorena je u LEGO istorijski muzej.

Krakov, Nemanja M. Angelovski

Ovaj grad je zaista savršena destinacija za sve koji vole dobar provod, lepu i mirnu putovanja sa mnogo atrakcija za istraživanje i samostalno otkrivanje. Jedan je od gradova pobratima sa Nišom, Frankfurtom na Majni, Bratislavom, Lavovom i Splitom. Naš savet je da obavezno rezervišete smeštaj na više dana i posvetite se istraživanju grada. Zaista je vredno, a uspomene koje ponesete iz Krakova ostaće vam večno urezane u sećanju.

Nemanja M. Angelovski

Mensa

Šesta međunarodna naučno-stručna konferencija „Metode i programi rada sa darovitim“

Šesta međunarodna konferencija „Metode i programi rada sa darovitim“ održana je u Novom Sadu u periodu od 29. septembra do 1. oktobra 2023. godine. Organizatori konferencije su Mensa Srbije, Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača u Novom Sadu, Prirodno matematički fakultet Univerziteta u Novom Sadu i Nacionalni centar za talente.

Konferencija je okupila 123 učesnika iz šest zemalja. Održana je u amfiteatru Rektorata Univerziteta u Novom Sadu, uz finansijsku podršku Pokrajinskog sekretarijata za obrazovanje AP Vojvodine. Učesnici su u svojim izlaganjima predstavili originalne, alternativne nastavne metode kako u domenu predškolskog tako i u školskom obrazovanju. Pri tom je vidan bio trud usmeren ka animiranju učenikā i dece koja pokazuju izuzetne sposobnosti. Govorilo se o odgovarajućem profilu nastavnika/vaspitača, pogodnom da bio dobar mentor darovitom učeniku. Mnogo reči je bilo i o kreativnosti, o načinima njenog podsticanja i razvijanja. Jedan broj učesnika obradio je temu savremenih tehnologija i veštačke inteligencije u nastavi.

Radionice su bile osmišljene tako da se učesnici malo razmrdaju – bilo je fizičkog razgibavanja kroz radionicu telesne muzike i razigravanja moždanih vijuga radi rešavanja Escape room i drugih logičkih zadataka. Jedna radionica se osvrnula i na uticaj savremenog načina života na ljudsko telo i tesnu povezanost sa ljudskom produktivnošću.

Predstavljeni su državni i drugi fondovi i inicijative koje već godinama pružaju podršku učenicima sa posebnim sposobnostima i interesovanjima a to su Istraživačka stanica Petnica i Regionalni centar „Mihajlo Pupin“ iz Pančeva. Posebno svečan trenutak je bio momenat dodelje prvih plaketa „Gifted friendly“, namenjenih obrazovnim i drugim ustanovama, koje pružaju veliku podršku darovitim godinama. Plakete su bile dodeljene i onim ustanovama koje su na konferenciju poslale barem pet svojih zaposlenih sa najmanje jednim izlaganjem na konferenciji. U tom smislu plaketa je uručena Regionalnom centru „Mihajlo Pupin“ Pančevo, kao i OŠ „Jovan Sterija Popović“ iz Beograda. Plaketu je dobio i zlatni sponzor konferencije, Izdavačka kuća Klett, koja je svojim savremenim digitalnim udžbenicima i drugim edukativnim sadržajima u velikoj meri pružila podršku prosvetnim radnicima, motivisanim da uvrste savremene metodičke pristupe u svoj rad.

Na samom kraju konferencije pitanje podrške darovitima je osvetljeno i iz ugla samih darovitih. U panelu „Naš ugao“ učestvovali su stipendisti Univerziteta u Novom Sadu, koji su tom prilikom izneli svoje utiske o tome kako bi moglo još bolje da se pomogne studentima i učenicima sa izuzetnim sposobnostima. Entuzijazam i izuzetna pozitivna energija ovih mlađih ljudi dali su podstrek učesnicima i organizatorima konferencije da istraju u svojoj dugotrajnoj borbi da stvore povoljniji ambijent za darovite u Srbiji, regionu i šire.

Organizatori konferencije su zahvalni partnerima – Učiteljskom fakultetu Univerziteta u Beogradu, LINK group, udruženju UčeniQ, udruženju vaspitača Vojvodine, kao i Rektoratu Univerziteta u Novom Sadu na podršci u realizaciji konferencije. Posebna zahvalnost ide volonterima Mensa Srbije i Visoke škole za obrazovanje vaspitača u Novom Sadu, koji su se potrudili da ceo događaj bude realizovan na zadovoljstvo učesnika. Zahvaljujemo se i zvaničnom fotografu konferencije Zorani Radosavljević na predivnim fotografijama koje svedoče o odličnoj atmosferi koja je vladala u Rektoratu UNS tokom konferencije.

Aleksandra Borović

IBD u Crnoj Gori je bio savršen

A mi smo bili tamo da pomognemo u organizaciji: kao volonteri, učesnici i gosti!

IBD – International Board of Directors meeting (6-9.10.2022) veoma je važan i veliki događaj za Mensu. Osim delegata koji učestvuju na sastancima kao gosti dolaze i članovi Mense iz mnogih zemalja sveta. Pred Mensom Crne Gore, njenim predsednikom Markom Lakićem i organizacionim timom nije bio samo zadatok organizacije skupa, nego i predstavljanja svoje zemlje u najboljem svetu. Smeštaj delegata i sastanci su održani u izuzetnom Avala resort-u u Budvi, a izleti, obilasci i ture obuhvatili su sve najlepše u celoj Crnoj Gori.

Mensa Srbije pozvala je svoje članove da u što većem broju posete ovaj događaj, a nas nekoliko je pomoglo i u organizaciji radeći kao volonteri i prenoseći iskustvo iz organizacije EMAGa 2018 u Beogradu (godišnjeg okupljanja evropskih Mensi).

Nastavak ovog teksta dostupan je na [linku](#).

Nataša Aćimović Knežević

Teachers for Gifted – Erasmus+ projekat Mensa Srbije

Prvi Erasmus+ projekat u kome je Mensa Srbije učestvovala imao je za cilj da donese u Srbiju znanje koje Mensa Švedske prenosi na nastavni kadar u njihovoј zemlji, a u vezi sa potrebama darovitih učenika. Želeli smo da naučimo od njih i znanje prilagodimo srpskim prilikama i prenesemo srpskoj prosveti. Ideja je začeta još 2016. kad smo na EMAG-u u Krakovu saznali za Gifted Children Program Mensa Švedske. Smisljali smo kako da njihove predavače dovedemo u Srbiju, ali nekako su nam rešenja izmicala. Švedani su bili voljni da nam prenesu znanje, samo je trebalo da smislimo scenario i način realizacije. U to vreme onlajn opcije nisu toliko bile popularne. A onda se ukazala ideja da krenemo kroz Erasmus+ program. Naravno, nije lako ni napisati Erasmus+ projekat, a kamoli za njega dobiti sredstva. Međutim, ko ne proba, sigurno neće uspeti, dakle, krenula sam u akciju.

Nastavak ovog teksta dostupan je na [linku](#).

Aleksandra Borović

Mensa Srbije na šestom dečijem festivalu na Oplencu

Jahanje konja, streličarstvo, zdrava hrana, laboratorija na otvorenom, ples, muzika, strani jezici, sportovi, senzorna šuma, poligoni spretnosti, Mensine radionice, predstave, edukacije i predavanja za decu – sve to smo imali prilike da vidimo, posetimo i osetimo 17. septembra 2023. godine na šestom Dečjem festivalu na Oplencu.

Radionicama odseka „Mensa deci“ prisustvovao je veliki broj mališana koji su zajedno sa našim članovima uživali u ispoljavanju svoje kreativnosti, edukativnim razgovorima i naravno, razvoju inteligencije. Naše radionice su imale za cilj da deci na što adekvatniji način približimo prirodu i brigu o njoj, viteške veštine, humanost, empatiju kao i upoznavanje sa brojevima. Želeli smo da ih podstaknemo na razmišljanje o sebi samima. Bilo je više radionicā.

Nastavak ovog teksta dostupan je na [linku](#).

Milica Pantić

Mensa Behind the Scenes – kako zapravo funkcionišemo?

Mensa je organizacija čiji su svi članovi ravnopravni. Svi imaju jednak prava, dužnosti i obavezu za dobro druženje i zabavu. Međutim, pojedini članovi žele da intenzivnije doprinesu radu Mense Srbije, te tako u Mensi imamo određene „uloge“, odnosno pozicije – predsednik, lokalni koordinator...

Važno je shvatiti kako koja od ovih pozicija funkcioniše i zašto je važna u Mensi.

Počnimo od vrha, od naše predsednice Aleksandre Borović.

„Mensa Srbije je u 2023. godini proslavila svoj 25. rođendan. Čast mi je što sam od te 2,5 decenije već celu jednu deceniju na čelu naše organizacije u ulozi predsednika. Naravno prethodilo je upoznavanje sa organizacijom nekih četrnaest godina pre toga, tako da mogu da kažem da sam iskusila puno toga i lepog, ali i teškog za sve to vreme. Mensa je za mene brzo postala druga, proširena porodica, a umešala se i u moj poslovni život, dovevši me u kontakt sa resorom obrazovanja u kome sada sa velikim zadovoljstvom radim.

Možda se mnogima čini da je funkcija predsednika protokolarna, da donosi samo prestiž, uz ne baš mnogo rada. Međutim u volonterskim organizacijama poput Mense to nije baš tako. Došavši na tu poziciju u nasleđe dobiješ vrlo dobru reputaciju organizacije u našem društvu, očekivanja članova da budemo nekako najbolji, lideri u društvu, da se sve radi na savršen način i slično. A realnost je da se stvari ne rade same, da su članovi ti koje treba pokrenuti, povesti, ali i ograničiti – jer naša mašta smisli svašta, a ipak organizacija ima neka svoja ograničenja koja proizilaze iz osnivačkih dokumenata Mense International.

Tehnologiji zahvaljujući, rukovođenje našom organizacijom je olakšano, pa je tim sa kojim sam u Predsedništvu u prilici da bude u vrlo intenzivnom kontaktu. Sastajemo se jednom nedeljno onlajn, razmatramo različita aktuelna pitanja funkcionisanja organizacije, promišljamo nove ideje, rešavamo probleme. Mnogo toga nije vidljivo članovima. Dosta toga je čak za nas obavezno – po zakonima naše zemlje ili po Statutu Mense International i našem Statutu, a članovima često te aktivnosti izgledaju kao nešto čime ih Predsedništvo spamuje. Da je mene neko pitao i ja bih volela da ta administracija nije obavezna, ali šta se mora nije teško, pa eto i to obavljamo.

Najveći problem je opšti nedostatak vremena. Oni koji imaju volje i energije, obično sami sebe toliko opterećete obavezama, da jedva stižu da vide svoje porodice. A Mensa po pravilu nikome nije u prva dva prioriteta po rangu, što je sasvim normalno, i to često usporava realizaciju aktivnosti. Takođe, problem je delegiranje zaduženja bez mehanizama kazne i nagrade. Pa dobro, nagradu po neku i dodelimo, ali kazniti nekoga ko je uradio deo posla, pa ga ostavio – naspram onih članova koji nikad ni ruku nisu digli da pokažu želju da nešto doprinesu organizaciji – to je veliki greh. Ili možda dilema. Svakako je teret koji rukovodstvo nosi na sebi. Jer, ako je dobro urađeno – naravno hvalimo volontera koji je uradio. A ako nije (dobro) urađeno – naravno krivimo rukovodstvo koje mu je zadatko poverilo. Rezultat toga je da je mnogo puta lakše preuzeti na rukovodstvo zadatke koje je baš važno realizovati. Ali živi smo ljudi i svi imamo svoje limite. Što nas onda vraća na početak vrzinog kola.

Kad ovako pišem, deluje da se žalim. Ali, ne, ovo su samo poruke da stvari nisu onakve kako ih zamišljamo, ili kakve očekujemo da budu. Ono međutim, što je nemerljivo u celom angažmanu u Mensi je kad na kraju neke aktivnosti vidiš nasmejana lica, zacakljene oči učesnika, divne emocije i energiju koja kola među tim ljudima. I kad sa svojim timom u Predsedništvu staviš tačku na neki problem oko koga ste potrošili kilograme energije i znoja, a vremena onoliko. Ali je rezultat tu i onda kažemo: Mi smo to uradili! I to Mi je onda veliko kao kuća. Ma kao grad, kao cela zemlja! Divno je biti deo tima, koji vredno radi, koji se sukobljava i miri, koji diskutuje i nalazi rešenja, koji sagledava kako ova naša Mensa raste i razvija se. I uz nju, rastemo i razvijamo se i svi mi kao ličnosti i profesionalci.

Floreat Mensa!

Kako Aleksandra ne može sve sama, ona naravno uz sebe ima veoma marljivo Predsedništvo koje se nesebično zalaže za dobrobit svih članova. Međutim, o članovima u pojedinim mestima dobro brinu i naši lokalni koordinatori. A kako je to biti lokalni koordinator, govori nam Miloš Nikolić, lokalni koordinator Mense Kragujevca.

„Dragi čitaoci MozalQ-a, želim da podelim sa Vama kako je to biti lokalni koordinator Mense, koje su moje najčešće dužnosti, prepreke i kako u svemu tome nalazim zadovoljstvo.

Kao lokalni koordinator Mense, mnogi članovi (i nečlanovi) Mense me pitaju kako izgleda obavljati ovu odgovornu ulogu. Odlučio sam podeliti s vama svoje iskustvo, razgovarajući o najčešćim dužnostima, izazovima sa kojima se susrećem i radosti koje pronalazim u obavljanju ove uloge.

Jedna od ključnih dužnosti je planiranje i organizovanje različitih događaja, kao što su susreti članova Mense u mom gradu, koji se održavaju barem jednom mesečno u nekom od gradskih lokala, redovna testiranja zainteresovanih pojedinaca dva puta godišnje – proleće/jesen i okupljanje članova Mense iz cele Srbije u sklopu trodnevne manifestacije „Šumadijski dani Mense u Kragujevcu“... Cilj je stvaranje dinamične zajednice članova Mense Kragujevac u kojoj članovi dobijaju osećaj pripadnosti nečemu snažnom i stvaranju zajedničke atmosfere u kojoj je svako svakome podrška i prijatelj.

Jedan od izazova je svakako redovna komunikacija s članovima Mense putem redovnih mesečnih sastanaka, Viber zajednice, Fejsbuk grupe. Informisanje o aktivnostima i prikupljanje povratnih informacija ključno je za uspešnu saradnju.

Koordinacija s drugim lokalnim Mensama se ogleda u posetama danima Mense koje se organizuju u pojedinim gradovima, kao i komunikaciju sa lokalnim koordinatorima putem Viber grupe. Osim toga, važna je i redovna komunikacija sa Predsedništvom Mense.

Moj glavni zadatok je aktivno rešavanje problema koji se pojavljuju unutar lokalnog ogranka, kao i komunikacija s članovima radi poboljšanja kvaliteta naših aktivnosti.

Balansiranje između poslovnih i privatnih obaveza, te pronaletaženje dovoljno vremena za posvećivanje Mensi, ponekad može biti izazovno. Rad je volonterski, a sa druge strane su nekoliko poslova koje profesionalno obavljam, kao i obaveze i uživanje sa mojo „grande“ familijom. Rad s volonterima s različitim rasporedima i obvezama zahteva pažljivu organizaciju kako bi se osiguralo dosledno izvršavanje planiranih aktivnosti. Ponekad se suočavam s izazovima u komunikaciji s članovima koji imaju različite potrebe i očekivanja.

Videti kako zajednica Mense Kragujevac raste i postaje aktivnija donosi radost i osećaj postignuća. Upoznavanje i saradnja s visokokvalifikovanim pojedincima iz različitih područja intelektualnog interesa predstavlja inspiraciju i obogaćuje moje iskustvo. Obavljanje ovih dužnosti pruža priliku za lični i profesionalni razvoj, učenje kako rukovoditi, organizovati i komunicirati s različitim grupama ljudi.

Uzaklučku, biti lokalni koordinator Mense u Kragujevcu izazovno je, ali i izuzetno ispunjavajuće iskustvo. Kroz rad na rešavanju izazova, razvijanje zajednice i saradnju s briljantnim pojedincima, stvaramo snažnu i podržavajuću mrežu koja doprinosi intelektualnom razvoju svih nas.

Neprocenjivo je zadovoljstvo učestvovati u gradnji zajednice koja ceni intelekt i različitost!"

Kako bi svi u Mensi dobili pravo za članstvo, mora naravno prvo da se testira. Naš psiholog, Jasna Bulajić Stepanović, otkriće vam kako to ona od papirologije napravi zabavan posao, za koji ste i vi zaslužni.

„Mogla bih do sutra da nabrajam šta je sve posao psihologa Mense, ali ne želim nikoga da uspavam. Obično „čutim i radim“, nemam kada ni da se slikam i dajem izjave (to ostavljam drugima), da nema Nemanje (glavnog urednika MozalQ-a) ne bih ni pisala ovaj tekst uoči Nove godine.

Na izvestan način se osećam kao deo istorije, jer sam jedini ovlašćeni psiholog Mense Srbije od strane Mense International preko dvadeset godina. Za to vreme je država, a sa njom i Mensa, promenila naziv tri puta: Jugoslavija, pa Srbija i Crna Gora i na kraju samo Srbija. Zanimljivo je da sam dugi niz godina istovremeno ovlašćeni psiholog Mense u čak dve države (Srbija, Crna Gora), a bila sam neko vreme i supervizor treće (Bosna i Hercegovina). Ocenjivala sam i testove grupa kandidata sa Tajlanda, na našim individualnim testiranjima sam testirala i Kineze...Ko zna šta je sledeće.

Posebno mi je drago što sam zahvaljujući znanju iz svoje struke uspela da se izborim da se kod nas rešava test sa bonus poenima za godine života (i koji je prilagodeniji našoj populaciji), kao i da se skor izražava na dve skale. Sve to za relativno malu cenu testiranja u odnosu na druge zemlje. Ono što mnogi ne znaju je da se u mnogim zemljama ne saopštava skor, već samo položio-nije položio. Shvatila sam odmah da nije to u našem mentalitetu, ovde ljudi vole da se hvale koliko im je (mislim sam na IQ naravno, a oni što su pomislili nešto bezobrazno da se odmah umiju hladnom vodom).

Ocenjivanje i ispisivanje rezultata je suvoparno i dugo traje, sve to još i pečatiram kao da radim u pošti. Zato me razgale komentari sa listova za odgovore. Ima tu crteža, raznih izjava (čudnih većini, meni ne jer radim na psihijatriji), pogrešno napisanih ličnih podataka (kad od treme zaboraviš ko si). Sve razumem i bez brige, ne širim dalje. Svaki put se baš obradujem kada neko dobro uradi test, a bude mi baš krivo pogotovo kada malo fali za prolaz. Vremenom sam uvidela da obično polože oni koji pišu stidljivo, kao da se izvinjavaju, a loše urade oni koji pišu krupno i važno, kao da ceo svet njih čeka. Simpatično je kada mi šalju mailove sa pitanjem „Izvinite, a da li ste sigurni da sam prošao?“ Daaaa.

Mensa je menjala nazive, a i dalje sam sa čovekom svog života koji se nikada nije testirao: da je položio bilo bi „Lako je njemu...“, a da nije ne bi ga oprali ni Dunav ni Sava (njegove reči, ja bih to tumačila prejakin motivacijom koja utiče na efikasnost). Često se šalimo, pogotovo kada nam deca postignu uspeh volim da uz činjenicu „Inteligencija se nasleduje po ženskoj liniji“ dodam „srećom“.

Kada bolje razmislim, ključ je u ljubavi, volji i organizaciji. U stvari, volja proizilazi iz ljubavi, a organizaciji se čovek uči. Zato i stižem da svakodnevno volontiram u Mensi, pored posla (radim u zdravstvu državno i privatno kao psiholog-psihoterapeut-psihodijagnastičar) i naravno porodice, koja me podržava i daje snagu da istrajem. Još samo da se rešim gomile nepotrebnih Mensinih papira pa da deca dobiju dodatni prostor za igru i učenje.“

Koordinatori i Predsedništvo se trude da cela Mensa funkcioniše kako treba, da se sve potrebne dogodovštine odviju po planu i programu i da se vi, naši dragi članovi i čitaoci, lepo provedete. A šta u slobodno vreme? Pa u slobodno vreme možete čitati sve novo u Mensi u časopisu MozalQ na našem portalu. Kako je to raditi za našu redakciju? Neka vam to otkrije naš lektor, Darko Kojić.

„U današnjem svetu i vremenu pitanje transparentnosti je, prilično sam siguran, dosta važan parametar kada se odlučuje o veličini, kvalitetu ili uspešnosti nekog dela ili projekta, a ponajviše poslovног ili svakodnevnog pokušaja da se iz gromade nečega izdefiniše suština.

U mnogim situacijama, današnjim „gotovim proizvodima“, bez obzira da li su opipljivi ili ne, možda baš transparentnost jedino nedostaje kako bi konzumenti istih mogli da daju svoj sud ili ocenu i time tom „proizvodu“ prošire ili prepreče put.

Zbog čega ovakav uvod? Pa, moj odgovor je vrlo jednostavan. Bilo koji oblik stvaralaštva, bilo kakav kreativni rad, može auditorijumu da omogući poseban vid transparentnosti, odnosno, da dā mogućnost da se proviri „iza scene“ i tako približi korisnicima ko stoji iza nečeg, kakva mu je uloga u tome i kakva je povezanost sa ostalima iz stvaralačkog tima. E sad, druga je priča koliko je do takvih informacija lako doći i koliko su one bitne baš svakom pojedincu. Dakle, transparentnost ima i sekundarnu ulogu, pored one da daje priliku za ocenjivanje, a to je omogućavanje saznanja o kompleksnosti svega što se javnosti nudi.

MozalQ jeste, svakako, projekat koji nudi širok spektar tekstova iz raznih sfera života, počevši od zabavnih, pa sve do naučnih, i kao takav ima potencijal da bude koristan i zanimljiv čitaocima raznih interesovanja. Međutim, upravo ta njegova „jednostavna kompleksnost“ otvara još jednu priču o njemu – celokupan sadržaj unutar MozalQ-a jeste zbir onog najboljeg što ekipa iz redakcije može da ponudi. Sve naše različitosti, gledano kroz prizmu profesionalnog opredeljenja, uspeli smo da, kroz saradnju zarad istog cilja, dovedemo do tačke da naši čitaoci sa zadovoljstvom mogu da koriste naša izdanja i uživaju u njima.

Par meseci nakon reaktiviranja MozalQ-a postao sam deo redakcije kao jedan od lektora. Iako je motiva da se obavlja ovaj posao bilo napretek, dva su najvažnija razloga koji su me naveli da se pridružim timu. Najpre, posebno mi je zadovoljstvo i pritom vrlo privlačno kada se radi neki zahtevan i važan posao, a da akter nije u prvom planu. Čitalac će se fokusirati na kvalitet teksta, zainteresovaće ga i ime autora ukoliko bude zadovoljan pročitanim, možda potraži i njegovu sliku i tu će se završiti potraga za kreatorima istog.

Dakle, šaleći se, okarakterisaću ove lektorske obaveze, kao i obaveze ostalih iz tima koji rade na tome da MozalQ dobije neki finalni oblik, poslom „iz senke“, odnosno, fudbalski rečeno, mi smo VAR soba MozalQ-a (niko nas ne vidi, a mnogo zavisi od nas).

Drugi razlog, ozbiljniji i važniji, jeste taj što sam kao član Mense dobio priliku da ovoj eminentnoj organizaciji nešto ostavim od svog znanja. Kao čovek koji je društveno veoma angažovan i aktivan, uvek me je privlačila činjenica da negde ostavim svoj trag i upravo je to ono što je moja najveća satisfakcija – ostaviti trag u nečemu iza čega stoji Mensa Srbije. Dovoljan je to razlog...

Sve u svemu, prvi nivo transparentnosti u našem redakcijskom poslu jesu naši potpisi iza urađenog i publikovanog. Da li će čitaoci poželeti neki sledeći nivo, a to je da proniknu u to sa koliko žara mi radimo ovaj posao, zavisi od nas samih. Mi smo tu, radimo, spremno čekamo i nadamo se da ćete nam proširiti onaj ranije pomenuti put.“

Svi naši lektori veoma vredno rade, trude se da svi vaši članci budu pripremljeni za predstavljanje vašim prijateljima i saradnicima u Mensi. Međutim, u redakciji mora osoba koja će upravljati svim informacijama i koordinisati tekstovima za objavljivanje. Nužno je imati dobру organizaciju i dobru raspodelu zaduženja. Sve to obavlja urednik Nemanja Angelovski.

„Kada bih rekao da sam u jednom trenutku zamišljao sebe kako volontiram u Mensi, ne bih lagao. Znao sam da želim da saradujem sa divnim ljudima sličnih interesa i da se pronadem u ovom svetu. Kako je bilo teško naći tačno određenu stvar sa mog spiska interesa kojoj bih se posvetio i u Mensi, dugo sam čekao i pratilo obaveštenja, isčekivao neki skup na kom bih konačno upoznao nekoga. Međutim, izgleda da sve ima svoj razlog.

Prvo sam gledao SIG-ove, neki o medicini, neki o pisanju. Sve je to lepo, ali ja kao novopečeni član ne znam odakle da počnem niti kome da se javim. U nekom momentu na mejl stiže konkurs za radna tela Mense Srbije – lokalni koordinatori, tim za društvene mreže, pravni tim...

Ali onda, jedna pozicija mi zapadne za oko – glavni i odgovorni urednik časopisa MozalQ i biltena Mensa Srbije.

„Ma šta ću sad da se prijavljujem, nemam ja pojma za to.“

I naravno, prijavim se, tvrdoglav kao i uvek. U velikoj neizvesnosti sam čekao odgovor Predsedništva. Stigao je poziv za online sastanak. Obukao sam džemper, namestio pozadinu u sobi, zamalo da krenem košulju da peglam od nervoze i neznanja kako treba da se predstavim. Ušavši na sastanak, video sam jednu grupu veselih ljudi kako časkaju o nekoj totalno nepovezanoj temi. Ja sam sačekao svoj red da se javim, predstavio sam se i... Dopao sam im se?

Ubrzo potom dobio sam uputstva za rad i krenuo sam da okupljam ekipu koja je danas redakcija časopisa i biltena. Bilo je teško vratiti u život i promeniti izgled nečega što je već godinama tradicija Mense. Ali, drago mi je da sam mogao da se pridružim i dam sve od sebe za ovaj veliki projekat.

Glavna prepreka u mom radu je prvenstveno manjak članaka – ljudi nisu zainteresovani da pišu za nas ili ne znaju da to mogu. Tako da je najgori deo mog posla prikupljanje materijala. Ostalo sve ide po prostom šablonu – šaljem lektoru, lektor meni, ja autoru i ako autor odobri izmene, članak ide u život i vama u ruke!

Nadam se da će još mnoga godina moći da se posvećujem ovome i da će svaki put biti sve bolje i da će stalno upoznavati nove ljude, sticati nove veštine i učiti ponešto svakog dana.“

I za kraj, kako je to biti član?

To bismo da čujemo od vas. Pišite nam, otvorite svoju dušu i pokažite nam ko ste. Napišite kvalitetan članak i dozvolite Mensi da vas upozna!

Aleksandra Borović, Miloš Nikolić, Jasna Bulajić Stepanović,
Darko Kojić i Nemanja M. Angelovski

Hvala na čitanju

Hvala vam svima na vremenu koje ste odvojili da pročitate naš godišnjak. Nadamo se da vam se iskreno dopao, da su vam članci bili zanimljivi i da ste naučili nešto novo. Ovim putem vas ponovo pozivamo da pišete za nas. Svoje članke možete slati na adresu mozaiq@mensa.rs.

Veliko hvala svim autorima koji su poslali svoje članke i koji su sa nama saradivali u 2023. godini.

Posebno hvala predsedništvu Mense Srbije koje nas je nesobično hvalilo, podržavalo i pomagalo kada god je bilo potrebno.

Redakcija časopisa MozaiQ

...sve o **SILVENS**! u Beogradu na portalu mozaiq.mensa.rs!

Sve članke, utiske i predloge možete pisati na mozaiq@mensa.rs

